

Pirita Ranta ja Irene Vuorio

KOULUSSA TAPAHTUVAN KIUUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYN JA PUUTTU- MISEN MAHDOLLISUUDET OPETTAJIEN KUVAAMANA

Opettajien näkemyksiä kouluyhteisön hyvinvoinnista

KOULUSSA TAPAHTUVAN KIUUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYN JA PUUTTU- MISEN MAHDOLLISUUDET OPETTAJIEN KUVAAMANA

Opettajien näkemyksiä kouluyhteisön hyvinvoinnista

Pirita Ranta
Irene Vuorio
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Hoitotyön koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Hoitotyön koulutusohjelma

Tekijät: Pirita Ranta & Irene Vuorio

Opinnäytetyön nimi: Koulussa tapahtuvan kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen mahdollisuudet opettajien kuvaamana - opettajien näkemyksiä kouluyhteisön hyvinvoinnista.

Työn ohjaajat: Kaisa Koivisto & Pirkko Suua

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2014

Sivumäärä: 46

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ja kuvailla opettajien kokemuksia koulukiusaamisesta sekä opettajien mahdollisuuksista vähentää ja ennaltaehkäistä kiusaamista alakoulun oppilaiden keskuudessa. Tutkimuksemme opettajat kuvailevat, millaisia keinoja heillä on ennaltaehkäistä ja puuttua koulukiusaamiseen ja kuinka he kokevat voivansa vaikuttaa yleisesti oppilaiden hyvinvointiin kouluyhteisössä.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineiston keräsimme teema-haastattelulla, jonka menetelmänä käytimme teema- ja avoimen haastattelun välimuotoa. Haastattelimme kahta erään Oulun alakoulun luokanopettajaa, joilla molemmilla on pitkä työkokemus alalta. Tutkimusaineiston analysoimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimustulosten mukaan kiusaamista esiintyy kouluissa edelleen erilaisista hankkeista huolimatta. Yleisimpiä kiusaamisen muotoja ovat suora kiusaaminen kuten nimittely, töniminen ja tavaroiden piilottelu sekä epäsuoran, piilokiusaamisen eri muodot. Muita yleisiä kiusaamisen muotoja ovat syrjiminen sekä nettikiusaaminen.

Keskeisiksi ongelmiksi koulukiusaamisen vastaisessa työssä nousivat suuret luokkakoot sekä yksilöiden eri käsitykset siitä, mikä on kiusaamista. Tutkimustulosten mukaan oppilaiden kyvyttömyys asettua toisen asemaan sekä puutteelliset empatia- ja vuorovaikutustaidot vaatisivat sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua koulukiusaamisen vähentämiseksi. Ennaltaehkäisivistä toimenpiteistä merkityksellisimpinä tutkimuksesta nousivat esiin KiVa koulu-hanke sekä vertaissovitelijat.

Avainsanat: koulukiusaaminen, ennaltaehkäiseminen, puuttuminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme of Nursing and Health Care, Option of Nursing

Authors: Pirita Ranta & Irene Vuorio

Title of thesis: Possibilities of preventing and interfering in bullying in schools described by teachers - teachers' views about welfare of a school community

Supervisors: Kaisa Koivisto & Pirkko Suva

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2014

Number of pages: 46

The purpose of our thesis was to research and describe teachers' experiences of school bullying and their possibilities to decrease and prevent bullying among the pupils of comprehensive school. In our thesis the teachers described what kind of tools they have to prevent and interference in bullying and how they experience that they can generally affect pupils' welfare in a school community.

Our thesis is a qualitative research. The research material was collected by using a theme interview which was done by using in a method between theme and open questions interviews. We interviewed two teachers of a comprehensive school in Oulu who both have a long background from the field of teaching. The material for the research was analyzed by using the material content analysis method.

According to the results bullying still occurs in schools despite the different kind of projects. The most common forms of bullying are direct bullying such as calling names, pushing and hiding items, and also different forms of indirect bullying. Other common forms to bully are discrimination and bullying in internet.

The main problems in the act against bullying in school are big sizes of taught groups and individuals' different views of what is regarded as bullying. According to the results pupils' inability to put themselves in the position of other person and also the lack of empathy and interaction skills would demand a practice in social and interaction skills to decrease bullying. From the actions to prevent bullying as the most significant ones came up to be a school project called KiVa and peer mediators.

Keywords: school bullying, prevention, intervention

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KOULUKIUSAAMINEN	9
2.1	Koulukiusaamisen määritelmä	9
2.2	Koulukiusaamisen muodot	10
2.3	Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä	11
2.4	Koulukiusaamiseen vaikuttavat tekijät	13
2.5	Kiusaamisen vaikutukset	14
3	KOULUN MAHDOLLISUUDET KIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYSSÄ	17
3.1	Tunnistaminen	17
3.2	Kouluyhteisön mahdollisuudet ennaltaehkäistä koulukiusaamista	17
3.3	KiVa Koulu-hanke	19
3.3.1	KiVa koulun toimenpiteet kiusaamistapauksissa	19
3.3.2	Pikasin malli	20
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	22
5	TUTKIMUSMETODOLOGIA	23
5.1	Laadullinen tutkimus	23
5.2	Tutkimukseen osallistuneiden valinta	23
5.3	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	24
5.4	Sisällön analyysi aineiston analyysimenetelmänä	25
6	TUTKIMUSTULOKSET	27
6.1	Koulukiusaamiseen liittyvät tekijät	27
6.2	Koulukiusaamisen ilmeneminen	29
6.3	Koulukiusaamisen haavoittava kokemus	30
6.4	Koulukiusaamiseen puuttuminen	31
6.5	Koulun ohjeistukset kiusaamistilanteissa	33
6.6	Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyn haasteet	35
7	POHDINTA	37
7.1	Tutkimustulosten vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen	37
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	38
7.3	Tutkimuksen eettiset kysymykset	40
7.4	Omat oppimiskokemukset tutkimusprosessista	40

7.5 Johtopäätökset ja kehittämishaasteet	41
LÄHTEET	44

1 JOHDANTO

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus oppimiseen ja sen myötä kasvamiseen heille järjestetyn oppivelvollisuuden ja koulunkäynnin kautta. Koulukiusaaminen on kuitenkin yhä yksi hankaloittava tekijä opintiellä. Vaikka koulukiusaamisesta puhutaan ääneen ja siihen on yritetty puuttua niin kotoa käsin kuin koulustakin, valitettavasti sitä esiintyy yhä edelleen. Valitsimme tutkimusaiheeksi koulukiusaamisen, koska olemme molemmat kiinnostuneita lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä siitä, kuinka lisätä heidän mahdollisuuksiaan edetä opinnoissaan ilman ylimääräistä stressitekijää.

Kiusaaminen voidaan ymmärtää monella eri tavalla, mutta yleisesti koulukiusaamisella tarkoitetaan jonkun oppilaan joutumista yhden tai useamman oppilaan toistuvan loukkaamisen, vahingoittamisen tai syrjimisen kohteeksi pystymättä puolustautumaan. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä, haukkumista tai yksin jättämistä. Kiusaamiseksi käsitetään myös uhrin eristäminen luokan tai muun ryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Kiusaamisen havaitseminen on koulun henkilökunnalle haastavaa. Tämä on kenties keskeisimpiä selityksiä sille, miksi oppilaat eivät koe koulun henkilökunnan voivan auttaa kiusaamistilanteissa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, hakupäivä 23.9.2013.)

Opettaja-lehden pääkirjoituksessa kiusaamista ei käsitellä vain koulun sisäisenä ongelmana, vaan se nähdään myöskin yhteiskunnallisesta perspektiivistä. Kiusaamista kuvataan yhteiskunnan pahoinvointina, joka tulee esiin lasten kautta. Kiusaamista on mahdoton kitkeä yksistään koulun toimesta, jos yleinen ilmapiiri on kiusaamista kohtaan hyväksyvä. (Keskinarkaus & Sykkö 2012, 4.)

Kiusaamattomuuden suoja on osa YK:n määrittämiä ihmisoikeuksia ja se sisältyy myös Lapsen oikeuksien julistukseen. Jokaisella oppilaalla ja opiskelijalla on lain antama suoja kiusaamista vastaan. Oppilaiden oikeudesta turvalliseen oppimisympäristöön on säädetty perusopetuslaissa (628/1998) 29 §, lukiolaissa (21. §) sekä ammatillisessa koulutuksessa (28. §). Nuorella on myös oikeus tietää oikeutensa. Koulutuksen järjestäjän tulee myös laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, häirinnältä ja kiusaamiselta sekä valvoa suunnitelman toteutumista. (Hamarus. 2008. 19-20).

Kouluterveyskyselyn tulokset aiemmilta vuosilta osoittavat koulukiusaamisen lisääntyneen 2000-luvulla erityisesti poikien keskuudessa. Vuonna 2013 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusaaminen on kuitenkin kääntynyt laskuun. Valitsimme tutkimuksemme kohteeksi opettajat, koska halusimme saada ilmiöstä ajankohtaista tietoa juuri heidän näkemyksestään.

Peruskouluissa kiusaamisen kohteiksi joutuu keskimäärin 5–15 prosenttia oppilaista. Tämä tarkoittaa, että kahdenkymmenen oppilaan luokassa on yksi tai kaksi lasta, joita kiusataan toistuvasti eli vähintään kerran viikossa. Kiusaaminen on yleisintä alakouluissa ja kiusattujen määrä pienenee ylemmille luokille tultaessa. Vaikka yläkouluun siirryttäessä kiusattujen oppilaiden osuus pienenee, kiusaajien määrä pysyy kuitenkin entisellään. Tästä voidaan päätellä, että kiusaaminen on jatkunut jo pitkään ja kiusatun oppilaan tilanne on vaikea. (Markkanen-Sarmia, 2012, 9.)

2 KOULUKIUSAAMINEN

2.1 Koulukiusaamisen määritelmä

Koulukiusaaminen on hyvin monimuotoinen ilmiö, jolla tarkoitetaan systemaattista, samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaa kielteistä käyttäytymistä sekä muun muassa vallan ja voiman väärinkäyttöä (Lämsä 2009, 59). Kiusaaminen nähdään pitkäaikaisena psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena väkivallan muotona, jonka määrittely ja mittaaminen ovat vaikeaa koska siinä on toiminnan lisäksi kyse myös asenteista; siitä miten kiusattu itse asennoituu kiusaamiseensa ja kuinka muut yhteisön jäsenet suhtautuvat kiusattuun (Salmivalli 1998, 30). Tämän vuoksi kiusaamista on usein myös vaikea havaita ulkopuolelta (Markkanen-Sarmia 2012, 8).

Kiusaamisessa vallitsee yleensä epätasapaino osapuolten välillä, jolloin kiusattu joutuu puolustautumaan tai on täysin puolustuskyvytön. Voimasuhteiden epätasapaino voi olla sekä ruumiillista, henkistä että sosiaalista. Ruumiillisen epätasapainon vallitessa toinen on fyysisesti vahvempi ja isokokoisempi. Henkinen epätasapaino tarkoittaa, että toinen ei pysty puolustautumaan tasaveroisesti ja on henkisesti alakynnessä. Tällöin kiusaaja käyttäytyy alistavasti, on sanavalmiimpi ja pyrkii manipuloimaan muut puolelleen. Sosiaalinen epätasapaino vallitsee, kun kiusaajalla on enemmän kavereita ympärillään kuin kiusatulla, jolla ei välttämättä ole kavereita lainkaan. On siis pääteltävissä, että kahden yhtä vahvan oppilaan keskinäinen nahistelu ei ole koulukiusaamista. (Hamarus 2008, 12.)

Usein lapsi ei tunnista olevansa kiusattu, vaan alistuu kaverisuhteeseen, jossa kaverijoukko alistaa lasta tai eristää muista lapsista. Joustava, solidaarinen ja kiltti lapsi on usein altis tällaiseen tilanteeseen. Kiusaaminen on lapsen määrätietoista itsetunnon murentamista. (Cacciatore ym. 2008, 239.) Kiusaaja saattaa toimia hyvin harkitusti ja rauhallisesti. Taustalla onkin usein kiusaajan tarve dominoida, pönkittää asemaansa tai tuoda itseään esiin kaveriryhmässä. (Salmivalli 1998, 30–31.)

2.2 Koulukiusaamisen muodot

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Epäsuoraa, niin sanottua piilokiusaamista tapahtuu yleisemmin tilanteissa, joissa opettaja ei ole läsnä. Teoriatunneilla kiusaamista esiintyy muun muassa kiusatun vastauksille naureskelemisena ja ilmeiden ja eleiden matkimisena. Liikuntatunneilla kömpelömpi tai jostain syystä erilainen jää viimeiselle sijalle joukkuevalinnoissa. (Hamarus, 2008, 45.)

Suora kiusaaminen ilmenee negatiivisten tekojen osoittamisena suoraan kiusatulle. Aggressiivinen käyttäytyminen kuten töniminen, lyöminen ja huutaminen ovat yleisempää poikien keskuudessa. (Hamarus 2008, 45.) Epäsuoran, hiljaisen kiusaamisen muotoja ovat muun muassa merkitsevät katseet, vaikeneminen, selän kääntäminen kiusatulle ja katseen välttäminen. Hiljaisen kiusaamisen uhrin ei yleensä kerro kokemuksistaan kenellekään. (Lämsä 2009, 60-61.) Tytöillä aggressio on usein epäsuoraa ja manipulatiivista, kiusatun jättämistä sosiaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle ja häntä koskevien juorujen levittelemistä. Tytöillä kiusaaminen liittyy usein myös ulkonäköön ja vaatteisiin. (Lämsä 2009, 62–63.)

Luokkatoveria kiusataan usein juoruilemalla ja puhumalla hänestä pahaa selän takana. Oppilailla on nuorisokulttuurista tulevia ihanteita, jolloin muun muassa vaatetuksen trendit näkyvät pukeutumisessa. Trendeistä poikkeava oppilas jätetään usein ulkopuolelle ja hänestä keskustellaan pilkallisesti yhteisössä. (Hamarus 2008, 49.) Myös laihuudesta, lihavuudesta ja finneistä voidaan löytää huomauteltavaa ja nimittelyn aiheita. Joskus nöyryyttäminen ja pilkanteko voivat muuttua netin ja tekstiviestien kautta suoranaiseksi vihakampanjaksi. (Sinkkonen 2010, 192.)

Kiusaaminen voi tulla esille myös syrjimisestä. Kiusaaminen alkaa prosessinomaisena ja johtaa lopulta syrjimiseen jolloin oppilas jätetään yksin ja suljetaan sosiaalisen ryhmän ulkopuolelle. Liikuntatunnit ovat esimerkki tilanteista, joissa voidaan käyttää eristämiseen liittyvää valtaa. Oppilaat valitsevat itselleen parit vapaasti, ja kiusattu jätetään usein viimeiselle sijalle joukkuevalinnoissa. Syrjimisessä ongelman havaitsemisen tekee vaikeaksi se, että yhteisön ulkopuolelle jätetty oppilas saatetaan kuitenkin tilapäisesti ottaa kaveriksi ”paremman puutteessa”.

Eristäminen voi ulottua myös kiusatun omaisuuteen, jolloin niistä puhutaan halventavasti käyttäen esimerkiksi sanaa "älkö" eikä kukaan halua koskea niihin. Kiusaaminen voi olla myös pakenemista kiusatun luota mikä voi ilmetä esimerkiksi leikkinä, jossa kaikki pakenevat kiusattua tämän nähdessään. (Hamarus 2006, 79, 81.) Tällainen käyttäytyminen johtaa lopulta kiusatun karttamiseen ja eristämiseen muista oppilaista. Nekään jotka eivät aktiivisesti kiusaa, eivät yhteisön paineen alla halua olla kiusatun kanssa. (Hamarus 2008, 50.)

Uusi teknologia on mahdollistanut sähköisten kanavien kautta kiusaamisen. Nuoret viettävät aikaansa runsaasti sähköisten viestimien parissa ja hoitavat ystävyysuhteitaan muun muassa erilaisilla foorumeilla ja galleriasivuilla. Kännykkäkiusaamisen muotoja ovat muun muassa pilasoirot, loukkaavat puhelut ja tekstiviestit. (Hamarus, 2008, 71.)

Koulussa alkanut kiusaaminen voi jatkua kouluajan ulkopuolella nettikiusaamisena. Kiusatusta saatetaan julkaista netissä valokuvia tai häntä koskevia juoruja sekä lähettää hänelle ilkeitä viestejä. Kännykkäkameralla otettujen kuvien lähettäminen ja häiriösoitot ovat osin rinnastettavissa nettikiusaamiseen. Yksi nettikiusaamisen tyypillisistä piirteistä on nimettömyys, jolloin kiusaaja voi kätkeytyä nimettömyyden tai väärän nimen taakse eikä nettikiusaaja joudu kohtaamaan kiusattua kasvokkain. Nettikiusaaminen eroaa esimerkiksi välitunnilla tapahtuvasta kiusaamisesta jatkuvuutensa ja julkisuutensa takia. Kiusattu tavoitetaan milloin ja mistä tahansa. Nettiin laitettut kuvat ja juorut elää omaa elämäänsä kiusatun tahdosta riippumatta. Loukkaavan materiaalin poistaminen tietyiltä sivuilta ei välttämättä riitä katkaisemaan nettikiusaamista. (Lämsä 2009, 65-66.)

2.3 Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä

Psykologisesta näkökulmasta tehty kiusaamistutkimus on perinteisesti keskittynyt yksilökohtaisiin riskitekijöihin joutua kiusatuksi tai olla kiusaaja. Tärkeämpää on kuitenkin ryhmän merkityksen tunnistaminen ja tunnistaminen sekä erilaisten roolien merkitys kiusaamistilanteissa. Kiusaaminen on yhteisöllinen tilanne, jossa kiusaaja hakee valtaa, asemaa ja suosiota. Ryhmän jäsenet haluavat ylläpitää tilannetta, koska sen muuttuminen on uhka. Jos joku oppilaista ryhtyy puolustamaan kiusattua, saattaa siitä seurata ryhmän dynamiikan muuttuminen. Kiusattu saattaakin joskus vaihtua mikä saa muut ryhmän jäsenet pelkäämään joutuvansa itse seuraavaksi kiusaamisen kohteeksi. Tämän vuoksi oppilaat voivat ylläpitää tilannetta, jossa jo kiusatuksi joutunut pysyy kiusattuna. Ryhmässä ei välttämättä edes hahmoteta kyseessä olevan kiusaaminen, sillä

käyttäytymismalli on voinut ajan kuluessa vakiintua osaksi ryhmän käyttäytymistä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, hakupäivä 20.9. 2013.)

Kiusaamisen vastaisen työn tavoitteena on vahvistaa lasten empatiataitoja. On tärkeä saada oppilaat ymmärtämään, että vaikka kaikki eivät olekaan suoraan vastuullisia kiusaamisesta, kiusaamisen lopettaminen on jokaisen vastuulla. On tärkeää keskustella koko ryhmässä siitä, millainen käytös on hyväksyttävää ja millaisella toiminnalla loukataan muita. Vaikuttamalla luokkatovereihin voidaan vähentää sekä kiusaajan saamaa hyötyä tilanteesta että motivaatiota kiusata.

Kaverisuhteilla on suuri merkitys oppilaan hyvinvoinnille ja ne myös suojaavat kiusaamiselta. Kiusaaminen tapahtuu yleensä vertaisryhmässä ja -suhteissa. Lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen edellytyksenä on tulla hyväksytyksi vertaisryhmässä, jossa syntyy tunne ryhmään kuulumisesta samanarvoisena muiden kanssa. Vertaisryhmässä lapsi rakentaa minäkuvaansa peilaamalla saamaansa palautetta itsestään ja toiminnastaan. Torjutuksi tuleminen, ystävän puuttuminen ja kiusatuksi joutuminen ovat samaa ilmiötä. Kiusaamisen ehkäisyssä ystävyssuhteiden syntyminen ja pysyvyys tulee kiinnittää huomiota. Kaikkien ei tarvitse olla ryhmän keskipisteitä ja kaikkien oppilaiden suosiossa. Torjutuksi tuleminen on kuitenkin kehityksellinen riski, joka voi johtaa muun muassa kiusaamiseen ja yksinäisyyteen. Yksikin ystävyssuhde voi suojata lasta kiusaamiselta. Kiusaamisen kohteeksi valitaan usein sellainen lapsi tai nuori, joka on ennestään huonossa asemassa ryhmässä tai jolla on vain vähän tai ei lainkaan ystäviä. Näin kiusaaja varmistuu, ettei ryhmä nouse vastustamaan kiusaamista. Vastavuoroinen ystävyssuhde voi myös toimia kiusaamisen negatiivisilta vaikutuksilta suojaavana tekijänä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, hakupäivä 20.9. 2013.)

Sanna Herkama tarkasteli väitöskirjassaan koulukiusaamista vuorovaikutuksen näkökulmasta ja tarjosi yhden vastauksen siihen, miksi aikuiset eivät välttämättä tunnista koulussa toistuvaa kiusaamista. Kiusaaminen ei ole vain tönimistä ja haukkumista, vaan se voi kietoutua oppilaiden välisiin suhteisiin ja ryhmän rakenteisiin. Tällöin ulkopuolinen ei välttämättä näe kiusaamista, eivätkä oppilaat tunnista sitä kiusaamiseksi. Herkama tuo väitöksessään esille, että pitkäaikainen kiusaaminen voi juurtua osaksi kiusatun ja muiden oppilaiden arkipäiväistä vuorovaikutusta. (Sanna Herkaman väitys, 17.11.12, hakupäivä 8.4.2013.)

2.4 Koulukiusaamiseen vaikuttavat tekijät

Kiusaamista esiintyy kaikissa kouluissa. Se mistä kiusaaminen johtuu, ei ole yksiselitteinen seikka yhteisössä. Joitakin yhteisöllisiä ehkäiseviä tekijöitä on voitu todistaa, kuten etenkin alaluokilla havaittu koulun sääntöjen selkeys ja johdonmukaisuus. Ylemmillä luokilla kiusaamista vähensivät selkeät oppimistavoitteet ja motivoituneisuus. Kouluyhteisössä näkyvä yksi selkeä piirre on ryhmään kuuluminen. Myös ystävyyssuhteet koetaan tärkeiksi. (Hamarus 2006, 92.)

Joskus riittää, että kiusattu sattuu olemaan väärässä paikassa väärään aikaan. Kiusaamisen taustalla voi olla muun muassa kiusaajan epävarmuus, itsetunto-ongelmat, kateus kiusattua kohtaan, pelko sosiaalisen aseman menettämisestä sekä ennakkoluulot. Kiusaamisessa ei ole aina kyse näkyvästä ja avoimesta hyökkäyksestä kiusattua vastaan vaan suuri osa kiusaamisesta on hienovaraista ja epäsuoraa jota on vaikea havaita. (Sanna Herkaman väitös, 17.11.12, hakupäivä 8.4.2013.)

Vallan, aseman tai suosion tavoittelu toimii usein kiusaamisen vaikuttimena. Ilmiössä kohdistuu huomio myös usein kiusatun oppilaan erilaisuuteen. Kiusaaminen alkaa erilaisuuden nimeämisellä, jota luomalla ja tarinoita kertomalla tuotetaan kiusatulle tietynlainen maine. Voimistavia keinoja kiusaamisessa ovat myös yhteisön hauskuuttaminen tai opettajan harhauttaminen. Yhteisön jäsenet tavoittelevat kiusaamisen kautta kulttuurisia arvostuksia välttyäkseen itse kiusaamiselta. Kiusaamisella siis vahvistetaan yhteisön kulttuurisesti arvostamia seikkoja. Kiusaaminen muodostuu yhteisössä tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden ketjusta ja ne sisältävät tavallisesti tekoja tai toimintatapoja. (Sanna Herkaman väitös, 17.11.12, hakupäivä 8.4.13.)

Ärsytyksestä johtuvassa kiusaamisessa kiusattu ei tyydy eristettyyn rooliin, vaan pyrkii toistuvasti mukaan ryhmään. ”Tunkeilu” saa muut oppilaat ärsyyntymään mikä johtaa lopulta siihen, että kiusaaminen katsotaan kiusatun syyksi, koska hän pyrkii mukaan vaikka häntä ei haluta. Ärsytyksestä johtuen oppilasta aletaan kiusata. Kiusattu ottaa siitä huolimatta itselleen valtaa rikkomalla yhteisön normeja. (Hamarus 2008, 67–68.)

2.5 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamisesta on kokemuksia miltei jokaisella joko kiusaamisen kohteena olevana, kiusaajana tai valtaosalla sivustaseuraajana. Viime aikoina kiusaamisesta on alettu puhua ääneen, mutta siitä huolimatta sitä tapahtuu edelleen. Kiusaamiseen liittyy paljon pelkoa, häpeää ja syyllisyyttä. Tällä on monenlaisia vaikutuksia lapseen; itsetuntoon, motivaatioon, oppimiseen, kouluviihtyvyyteen sekä kaverisuhteisiin. (Hamarus 2012, 9.)

Kiusaaminen ja väkivalta jättävät aina jälkensä lapsen ja nuoreen. Ne ovat uhka kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja terveelle ja tasapainoiselle kehitykselle. Kehityksellisten vaurioiden syvyyteen vaikuttavat väkivallan kesto ja luonne sekä se, saako nuori apua keneltäkään. Yksittäiset tapahtumat eivät yleensä ole kasvun ja kehityksen kannalta haavoittavimpia, mutta yksittäisestäkin tilanteesta voi alkaa reaktioiden ketju, joka vaikuttaa kiusatun ihmissuhteisiin pitkälle elämään. Toistuva hyljeksintä ja välinpitämätön kohtelu jättävät aina jälkensä nuoreen aiheuttaen mielipahaa, yksinäisyyden kokemuksia ja vähentävät hänen luottamusta toisiin ihmisiin. Kiusaamisen myötä kiusattuun jääneet haavat ovat usein syviä ja niiden paraneminen voi viedä kauan. (Lämsä 2009, 70–71.)

Vaikka koulukiusaamisesta puhutaan paljon, merkittävä osa koulukiusaamisesta jää huomaamatta eikä sen todellista luonnetta tunnisteta. Siitä huolimatta, että asiasta on keskusteltu laajasti, kaikki kiusatut eivät koe saaneensa apua ongelmaansa. (Lämsä 2009, 64.)

Koulukiusaamisesta on puhuttu Suomessa kauan, mutta asian laajuus ja vakavuus ovat tulleet tietoisuuteen vasta Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Monet nettisivustoilla kirjoittaneet ihmiset ovat kuvanneet säälimätöntä, vuosikausia jatkunutta koulukiusaamista, joka on jättänyt heihin syvät jäljet ja pahimmissa tapauksissa johtaneet vakaviin mielenterveyden häiriöihin. Laajat tutkimukset ovat myös osoittaneet, että vakavalla ja pitkäkestoisella koulukiusaamisella on yhteys myöhempiin depressio-oireisiin, syrjäytymiseen ja toivottomuuden tunteisiin. (Sinkkonen 2010, 188.)

Jos oppimisympäristö ei ole turvallinen, vaikuttaa se väistämättä oppimiseen ja kouluviihtyvyyteen. Pelon ja jännityksen ilmapiirissä oppiminen käy hankalaksi. Luokka jossa kiusaamista esiintyy, kätkee sisällensä pelkoa, jolloin myös luovuus ja ilmaisu tukahtuvat ja oppimisesta haihtuu ilo. Tilalle tulee ahdistus, jolloin kouluun meno sekä oppiminen tuntuvat vastenmieliseltä. (Hamarus 2008, 76.) Ennen pitkää kiusatun koulumenestys huononee ajatusten ja energian keskittyy-

sä yhä enemmän kiusaamiseen. Lapsi joka ei jaksa välittää koulunkäynnistään, saattaa masentua ja masentuneessa tilanteessa olevaa on puolestaan entistä helpompi kiusata. (Holmberg-Kalenius 2008, 94–95.)

On tutkittu, että sekä kiusatuilla että kiusaajilla esiintyy masentuneisuutta, ahdistuneisuutta ja itsetuhoisia ajatuksia tai tekoja. Kiusatut oppilaat kärsivät myös henkisen hyvinvoinnin ongelmista, kuten itsetunnon ja itsearvostuksen alenemisesta. Kiusaamisen on todettu vaikuttavan myös kiusattujen oppilaiden fyysiseen terveyteen esimerkiksi psykosomaattisina stressioireina kuten kiputiloina ja yleisenä sairasteluna, nukkumisvaikeuksina ja yökasteluna sekä syömishäiriöinä. (Markkanen-Sarmia 2012, 23.)

Koulukiusaamisen on havaittu olevan yhteydessä myös aikuisiän ihmissuhdeongelmiin ja työpaikkakiusaamiseen. Kiusattujen oppilaiden ihmissuhteita leimaavat yksinäisyys, sosiaalisten tilanteiden välttely, kielteinen käsitys ikätovereista sekä arvosteltavaksi tulemisen pelko. Aikuisiässä kiusatuilla on usein luottamuksen puutetta ihmissuhteissa, lisääntynyt riski joutua kiusatuksi myös työelämässä sekä etenkin pojilla läheisyyden pelkoa seurustelusuhteissa.

Kiusaamisella on seurauksensa myös kiusaajille. Kiusaamista jatkuvia uhkaa riski käyttäytyä aggressiivisesti myöhemminkin. Kiusanneilla pojilla on havaittu myöhemmin esiintyvän aggressiivisuutta teini-ikäen seurustelusuhteissa, persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta. (Markkanen-Sarmia 2012, 23.)

Kiusaaminen vaikuttaa kiusattuun yksilötasolla ja sen kohteeksi joutuminen on sekä järkyttävä että kipeä kokemus. Usein uhri menettää ystävänsä sekä asemansa ryhmässä. Sen myötä häneltä katoaa perusturvallisuus. Ihmisarvon menetys kuuluu kipeimpiin asioihin hänen muuttuessa toisten silmissä arvottomaksi ja kokiessaan itseään voitavan kohdella miten vain. Kiusaamisen pitkittyessä uhri muuttuu näkymättömäksi ja hänen omanarvontuntonsa romahtaa. Ennenkin tai myöhemmin hän tässä tilanteessa ikään kuin hylkää itsensä ja kiusaamisen jatkuessa ajattelee olevansa yksilönä arvoton ja merkityksetön. Kiusaaminen vie häneltä oikeuden olla oma itsensä. (Holmberg-Kalenius 2008, 32–34.)

Eräässä kansainvälisessä sairaalatutkimuksessa tutkittiin psyykkisistä sairauksista kärsivien taustaa. Skitsofreniaa sairastavien taustalta löytyi 30-80 prosentissa tapauksista muun muassa fyysistä väkivaltaa, johon myös koulukiusaaminen luetaan. Pitkään jatkunut kiusaaminen aiheuttaa kiusatussa henkisiä vaurioita, jotka voivat nousta myöhemmin esiin. Kiusaaminen vaikuttaa myös

kiusatun itsetuntoon ja identiteettiin heijastuen kokonaisvaltaisesti kehitykseen ja ihmissuhteisiin.
On siis kysymys vakavasta ongelmasta. (Hamarus 2008, 79.)

3 KOULUN MAHDOLLISUUDET KIUUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYSSÄ

3.1 Tunnistaminen

Opettajien on usein hankala havaita kiusaamista. Kiusattu oppilas ei halua välttämättä kertoa kiusaamisesta, koska sitä pidetään häpeänä tai pelätään kertomisen pahentavan kiusaamista. Vaikka oppilaat eivät kerro kiusaamisesta, opettaja voi pyrkiä ottamaan selvää tilanteesta seuraamalla erityisen tarkkaan mitä oppilaiden välillä tapahtuu välitunneilla, koulun käytävällä, oppituntien alussa tai niiden aikana. Vaikka opettaja ei ole aina tietoinen kiusaamisesta, oppilaat kyllä ovat. Hyvä tapa selvittää asiaa on kyselyn järjestäminen luokassa. Kiusaamiskysely on hyvä tehdä luokassa vähintään kerran vuodessa. Hyvä ajankohta kyselyn toteuttamiseen on lukukauden alettua, mutta vasta kun ryhmät ja luokat ovat vakiintuneet ja ryhmäytymistä on jo tapahtunut. (Salmivalli. 2010. 34). Kyselyn jälkeen on hyvä keskustella oppilaiden kanssa kiusaamisesta ja siitä mitä kaikkea kiusaaminen voi olla. Pelkkä kysely ei riitä, vaan tulee myös ryhtyä toimiin kiusaamisen vähentämiseksi ja estämiseksi. Kyselylomake voi perustua esimerkiksi itsearviointiin tai kaveriarviointiin ja sen on hyvä olla nimetön. (Salmivalli 1998, 163–165.)

3.2 Kouluyhteisön mahdollisuudet ennaltaehkäistä koulukiusaamista

Miten turvallinen kouluyhteisö luodaan? Koulukiusaamisen ennaltaehkäisemisessä ja kiusaamiseen puuttumisessa on pohjimmiltaan kyse koulun toimintakulttuurista. Yksi tietoinen, tavoitteellinen ja suunnitelmallinen ennaltaehkäisevä arjen työ on kiusaamisen tunnistaminen sekä ilmiön havaitseminen arjessa. Oleellinen tekijä kiusaamista estävässä toiminnassa on riittävän pitkäjänteinen seuranta. Puuttumisen keinot ovat välttämättömiä, mutta ellei ympäristöön vaikuteta ennaltaehkäisevästi, joutuu koulun henkilökunta pahimmassa tapauksessa selvittelemään jatkuvasti uusia kiusaamistapauksia. Laaja ennaltaehkäisevä työ kattaa yhteisön normaalin arjen toiminnan. (Hamarus 2008, 83, 85.)

Yksi tärkeä ennaltaehkäisyn osatekijä voisi olla kiusaamisen vastaisten sääntöjen laatiminen luokassa. Säännöt olisi hyvä tehdä jokaisessa koululuokassa yhdessä oppilaiden kanssa, olipa koulukiusaamista tai ei. On hyvä jos oppilaat voivat itse laatia säännöt, jolloin he sitoutuvat paremmin niiden noudattamiseen. Sääntöjä ei saa olla liikaa ja niiden on hyvä olla yksinkertaisesti muotoil-

tuja. Säännöt on hyvä olla luokassa näkyvillä ja ne voidaan myös lähettää jokaisen oppilaan kotiin. (Salmivalli 1998, 178.)

Kouluyhteisössä yhteisymmärryksen luomiseksi oppilaat voivat esimerkiksi kirjoittaa ensin oman näkemyksensä siitä, mitä koulukiusaaminen on. Kirjoitusten pohjalta käydään asiasta yhteinen keskustelu. Opettaja voi koota itselleen näistä myös tuotokset, joita käydään koulutuspäivänä henkilökunnan kanssa läpi. Tällöin keskustelu yhtenäistää henkilökunnan ymmärrystä siitä, mitä kiusaamisella heidän yhteisössään ymmärretään ja miten se nähdään. Voidaan myös vertailla onko kiusaamisen ymmärrys sama opettajien ja oppilaiden välillä. Asiasta voidaan keskustella myös vanhempainillassa. (Hamarus 2008, 16–17.)

lhanteellista olisi, että vuorovaikutustaitoja harjoitettaisiin mahdollisimman paljon jo esikouluiässä. Sosiaalisten taitojen oppiminen on koko elämän läpi jatkuva prosessi. Ei pidä odottaa ongelmien ilmaantumista tai niiden muuttumista vakaviksi. Kiusaamista ja muita vuorovaikutuksen ongelmia tulisi pyrkiä ennaltaehkäisemään. Tämä edellyttää uudistuksia jo opettajainkoulutuksessa. (Salmivalli 1998, 167.)

Muiden vuorovaikutusongelmien lailla myös koulukiusaamiseen voidaan pyrkiä tietoisesti vaikuttamaan erilaisilla interventioilla. Interventiot voivat keskittyä esimerkiksi suoraan käyttäytymisen säätelyyn. Tällöin pyritään palkintojen avulla saamaan lapsen käyttäytymistä vähemmän aggressiiviseksi. Palkinto ei välttämättä tarkoita konkreettista palkintoa vaan se voi olla esimerkiksi kiitos. Toisaalta interventiot voivat keskittyä emotionaalisen kontrollin opetteluun, esimerkiksi suutumuksen kontrollointiin. Ne voivat olla myös puhtaasti sosiaalisten taitojen, positiivisten vuorovaikutusmallien opettelua. Interventio voi sisältää myös empatia- ja roolinottoharjoituksia, jolloin kokeillaan uudenlaisia toimintatapoja ryhmässä. Interventio voidaan jaotella myös osatekijöihin; ensisijaisen tärkeää on sosiaaliin tilanteisiin liittyvän tiedon kartuttaminen, vaihtoehtoisten toimintatapojen tarjoaminen. Toisaalta on tärkeää näiden tietojen ja taitojen soveltaminen käytäntöön, niin että ne ohjaavat lapsen toimintaa. Kolmas osatekijä on lapsen taito tarkkailla omaa ja toisen käyttäytymistä. Tulosten aikaansaaminen riippuu siitä, voidaanko muuttaa ympäristössä vallitsevia sosiaalisia rakenteita, jotka vahvistavan tietynlaista käyttäytymistä. Keskeistä on myös pystytäänkö vaikuttamaan sekä muutokseen pyrkivään lapseen että kavereiden arvioihin hänestä. (Salmivalli 1998, 167–169.)

Esittelemme opinnäytetyössämme tarkemmin kaksi tunnetuinta ja yleisimmin käytettyä koulu-kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen ja puuttumiseen mallia, KiVa Koulu-hankkeen sekä niin-sanotun Pikasin mallin. KiVa Koulu-hankkeen valitsimme, koska sen käyttäjiksi on rekisteröitynyt jo noin 90 % Suomen peruskouluista. Pikasin malli puolestaan on yksi kansainvälisesti tunnetuimmista toimintamalleista. (Salmivalli 2010, 76.)

3.3 KiVa Koulu-hanke

KiVa Koulu-hanke on opetusministeriön rahoituksella toteutettava kiusaamisen vastainen ohjelma, joka on suunnattu peruskoulun 1.-9.luokille. Hanke käynnistettiin syksyllä 2006 Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen toteuttamana. Nimitys KiVa Koulu muodostuu sanoista Kiusaamisen Vastainen Koulu. Hankkeen tarkoituksena on ennaltaehkäistä ja vähentää koulukiusaamista tarjoamalla opettajille koulutusta sekä sitouttaa koko koulun henkilökunta kiusaamisen vastaiseen työhön. Liittyminen KiVa Koulu-ohjelmaan on kouluille vapaaehtoista ja mukaan voi tulla rekisteröitymällä KiVa Koulu-ohjelman käyttäjäksi. Syksystä 2011 lähtien rekisteröityminen on ollut maksullista. KiVa Koulu-ohjelmassa mukana oleva koulu saa materiaalipaketin oppitunteja, koulutuspäiviä ja vanhempainiltoja varten sekä KiVa-tietokonepelin. Pellissä seikkaillaan virtuaalikoulumaailmassa, harjoitellaan kiusaamisen vastaista toimintaa ja saadaa palautetta toiminnasta. KiVa-luokkatunneilla keskustellaan ikätason mukaisesti esimerkiksi toisten kunnioittamisesta ja kiusaamisesta sekä tehdään erilaisia harjoituksia. KiVa-toiminnan tarkoituksena on vaikuttaa oppilaiden asenteisiin siten, että kiusaajan kannustamisen sijaan he rohkaistuisivat tukemaan kiusattua ja osoittamaan, etteivät hyväksy kiusaamista missään muodossa. Vasta kun luokassa herää yhteinen vastuuntunne ja koko ryhmän asenne muuttuu kiusaamisen vastaiseksi, kiusaaminen voi loppua. (KiVa-Koulu 2013. Hakupäivä 19.9.2013.)

3.3.1 KiVa koulun toimenpiteet kiusaamistapauksissa

KiVa Koulu-ohjelmassa keskeistä on kiusaamisen ennaltaehkäisy sekä mahdollisimman tehokas puuttuminen kiusaamistapauksiin. KiVa-koulussa toimii vähintään kolmen opettajan muodostama tiimi, joka on koulutettu puuttumaan yksittäisiin kiusaamistapauksiin. Kaikista koulun tietoon tulleista kiusaamistapauksista välitetään tieto tiimille, joka ryhtyy selvittämään tapausta ja keskustelemaan osapuolten kanssa. Kun osapuolten kanssa on sovittu siitä, miten he muuttavat toimintaansa, sovitaan seurantakeskustelusta, jossa varmistetaan, että kiusaaminen on todella loppunut. Vanhempia informoidaan kaikista omaa lasta koskevista tapauksista ja tarvittaessa heidät

kutsutaan koululle selvittämään asiaa. (Kaukiainen & Salmivalli. www.kivakoulu.fi. Hakupäivä 24.9.2013.)

KiVa -Koulun on todettu tuottavan toivottuja vaikutuksia ja tämä on huomattu myös ulkomailla. Eräässä kansainvälisessä tutkimuksessa todettiin KiVa -Koulun olevan toistaiseksi ainoa tutkittu interventio-ohjelma, jolla on saatu tilastollisesti merkittävästi vähenemään sekä toisten kiusaaminen että kiusatuksi joutuminen. KiVa -Koulu palkittiin joulukuussa 2009 Euroopan rikoksentorjuntakilpailussa ensimmäisellä palkinnolla. Ohjelman vaikuttavuuden leviämisen myötä kysyntä on laajentunut myös kansainvälisesti. (Salmivalli 2010, 154–155.)

3.3.2 Pikasin malli

Ruotsalaisen Anatol Pikasin kehittämä keskustelumenetelmä kiusaamistapausten selvittämiseksi on kansainvälisesti yksi tunnetuimmista kiusaamiseen puuttumisen toimintamalleista. Pikas nimeää kiusaamisen ryhmäväkivallaksi, jossa oppilaat keskinäisellä vuorovaikutuksellaan vahvistavat toinen toistensa käytöstä. Pikas esittelee kaksi selvittämiskeskustelun mallia; suggestiivisen käskyn menetelmä (SKM) ja yhteisen huolen menetelmä (YHM), jotka ovat keskustelun vaiheitaan samankaltaiset mutta eroavat toisistaan siinä, missä sävyssä keskustelut käydään.

Suggestiivisen käskyn menetelmässä aikuinen osoittaa lapselle kahden kesken käydyssä keskustelussa autoritaarisella otteella, että kiusaamista ei hyväksytä ja sen on loputtava. Menetelmässä ei syyllistetä kiusaajaa vaan tavoitteena on tuottaa kiusaajalle subjektiivinen kokemus siitä, että kiusaaminen on väärin ja auttamaan häntä pohtimaan itse ratkaisuehdotuksia. YHM on sävyiltään lempeämpi menetelmä, jolla pyritään vaikuttamaan kiusaajan tunteisiin siten, että myös hänellä heräisi huoli kiusatusta. Pyrkimyksenä on saada kiusaaja muuttamaan käytöstään ja auttamaan kiusattua. (Salmivalli 2010, 76–82.)

Ennen keskustelujen aloittamista kerätään taustatiedot, joiden pohjalta keskustellaan kiusaamistilanteeseen osallistuneiden kanssa yksitellen. Keskustelut ovat aina luottamuksellisia ja tapahtuvat rakentavassa hengessä. Keskusteluiden lopuksi sovitaan seurantakeskustelun ajankohdasta. Kiusatun kanssa keskustellaan aina erikseen sen jälkeen, kun keskustelut kiusaajien kanssa on saatu päätökseen. Keskusteluilla pyritään viestittämään kiusatulle, että aikuinen pitää hänen

puoltaan ja auttaa lopettamaan kiusaamisen. Tavoitteena on luoda kiusatulle turvallisuudentunnetta ja vahvistaa hänen itsetuntoaan. (Salmivalli 2010, 76–82.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla opettajien kokemuksia koulukiusaamisesta sen tunnistamisesta, ennaltaehkäisystä ja mahdollisuudesta vähentää kiusaamista alakoulun oppilaiden keskuudessa. Tutkimuksemme opettajat kuvailevat, millaisia keinoja heillä on puuttua kiusaamiseen, kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen ja kuinka he kokevat voivansa vaikuttaa yleisesti oppilaiden hyvinvointiin kouluyhteisössä.

Tutkimuksemme tehtävänä on selvittää:

- Millaisia kokemuksia opettajilla on koulukiusaamisesta?
- Millaisia keinoja opettajilla on tunnistaa ja ennaltaehkäistä koulukiusaamista?
- Millaisia keinoja opettajilla on puuttua koulukiusaamiseen?
- Millaisia ratkaisuehdotuksia ja kehittämishaasteita opettajat kokevat olevan?

Tutkimuksemme tavoitteena on saada kuvailevaa tietoa opettajien kokemuksista koulukiusaamisesta sekä kouluyhteisön mahdollisuuksista ennaltaehkäistä koulukiusaamista. Lisäksi tavoitteena on selvittää, millaisena opettajat näkevät oppilaiden hyvinvoinnin ja miten kokevat voivansa vaikuttaa siihen. Opinnäytetyömme on osa hyvinvointikoulu-projektia, jossa mielenterveyteen liittyvien riskien tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen etsitään keinoja yhteisessä projektissa.

5 TUTKIMUSMETODOLOGIA

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmä, jossa tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen ja uuden tiedon löytäminen tutkitavasta ilmiöstä. Ajatuksena tähän sisältyy että todellisuus on moninainen ja pyrimmekin tuottamaan kokemuksellista tietoa tutkimusaiheestamme. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija keskittyy määrän sijasta laatuun. (Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2009, 161.) Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska tilastojen sijaan halusimme tarkastella ihmistä hänen omine mielipiteineen ja kokemuksineen. Laadullisessa tutkimuksessa ei valita suurta ryhmää yksilöitä, vaan yksilöjä tutkitaan perusteellisesti, jolloin tärkeää on aineiston laatu. (Eskola & Suoranta 1998, 65.)

Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisuus jossa aineiston keruusta ja niiden pohdinnoista siirrytään analysointiin. Laadullisen tutkimuksen metodiikassa mennään ikään kuin entistä syvemmälle aineiston analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 68.) Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteiksi voidaan kuvata uusia tutkimusalueita, joista ei vielä tiedetä. Kvalitatiivinen tutkimus sopii kuitenkin myös olemassa olevaan tutkimusaiheeseen, josta halutaan saada uusia näkökulmia. Tutkimusmenetelmän valintaa ohjaavat kysymykset siitä, millaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 50.)

5.2 Tutkimukseen osallistuneiden valinta

Haastattelimme kahta kuudennen luokan opettajaa eräästä Oulun alakoulusta. Lähestyimme yhtä alakoulun kuudennen luokan opettajaa puhelimitse haastattelumahdollisuudesta tiedustellen. Koulusta kaksi opettajaa lupautui haastateltaviksi. Toinen opettajista työskentelee luokanopettajana, toinen erityisopettajana. Koska molemmilla on pitkä työhistoria luokanopettajina, uskoimme saavamme heiltä ajankohtaista ja kokemuksellista tietoa ilmiöstä.

Aineisto voi koostua joukosta yksilöhaastatteluja mutta se voi käsittää myös vain yhden henkilön tai tapaushaastattelun. (Hirsjärvi ym. 2009, 181). On kuitenkin tärkeää että tiedonantajilla on mahdollisimman paljon tietoa ja omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta. Tutkimuksen tie-

donantajaksi on hyvä valita henkilöitä joilta odotetaan saavan parhaiten tietoa tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85–86.)

5.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun jonka menetelmänä oli teema- ja avoimen haastattelun välimuoto. Olimme laatineet valmiin haastattelurungon sekä pääkysymykset tarkentavine lisäkysymyksineen. Haastattelun edetessä kävimme kuitenkin vapaata keskustelua myös kysymysten ulkopuolelta. Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä jossa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa. (Hirsjärvi ym. 2009, 204.) Haastattelun tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelun etuna on joustavuus, sillä haastattelijalla on mahdollisuus esittää kysymykset parhaaksi katsomassaan järjestyksessä, toistaa kysymys tarvittaessa ja tarkentaa niitä sekä oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä. Haastattelijan on mahdollista keskustella tiedonantajan kanssa ja samalla toimia havainnoitsijana keräten tietoa myös siitä, kuinka asiat sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73.)

Aineisto kerättiin marras-joulukuussa 2013. Sovimme haastatteluajankohdan marraskuun alussa ja haastattelu toteutettiin marraskuun puolivälissä. Haastattelimme kahta erään Oulun alakoulun kuudennen luokan opettajaa. Haastattelu suoritettiin kyseisen koulun luokkatiloissa koulupäivän päätteeksi opettajien työajalla. Haastatteluun oli varattu aikaa noin tunti ja pysyimme aikataulussa keskeytyksistä huolimatta. Haastattelua häiritsi luokissa pistäytyneet ulkopuoliset henkilöt sekä koulun kellon soiminen kahteen eri otteeseen. Haastattelimme opettajat samanaikaisesti eri luokissa. Haastattelu nauhoitettiin opettajien suostumuksella. Lisäksi teimme muistiinpanoja siltä varalta, että nauhureihin tulisi jokin vika emmekä saisi purettua haastattelua nauhalta. Kerroimme haastateltaville tutkimuksemme tarkoituksen, anonymiteetin sekä sen, että aineisto tullaan hävittämään saatuaamme litteroitua haastattelun nauhalta.

Haastattelu eteni suunnitelman mukaan siten, että esitimme opettajille kysymyksen kerrallaan tarvittaessa tarkentaen lisäkysymyksillä. Kysymysten asettelu ja esille ottaminen olisi voinut olla selkeämpää. Teemahaastattelussa on tavallista, että haastattelun teema-alueet ovat tiedossa mutta tarkkaa järjestystä kysymyksille ei ole määritelty. Avoimessa haastattelussa selvittää haastateltavien ajatuksia, mielipiteitä, tunteita sekä käsityksiä keskustelun kuluessa. Haastattelun muodoista avoin haastattelu on kaikista lähimpänä aitoa keskustelua. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

5.4 Sisällön analyysi aineiston analyysimenetelmänä

Käytimme tutkimuksessamme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa yhdistetään käsitteitä ja saadaan lopulta vastaukset tutkimustehtävään. Sisällönanalyysillä pyritään tiivistämään aineisto selkeään muotoon sisältöä kadottamatta. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn jossa ilmiöstä halutaan muodostaa käsitteellinen näkemys. (Tuomi & Sarajärvi. 2012, 108, 112.) Tutkimukseemme kertyi haastatteluaineistoa molemmista haastatteluista yhteensä 20 sivua. Käytimme fonttia Arial Narrow, koko 12 ja riviväli oli 1,5.

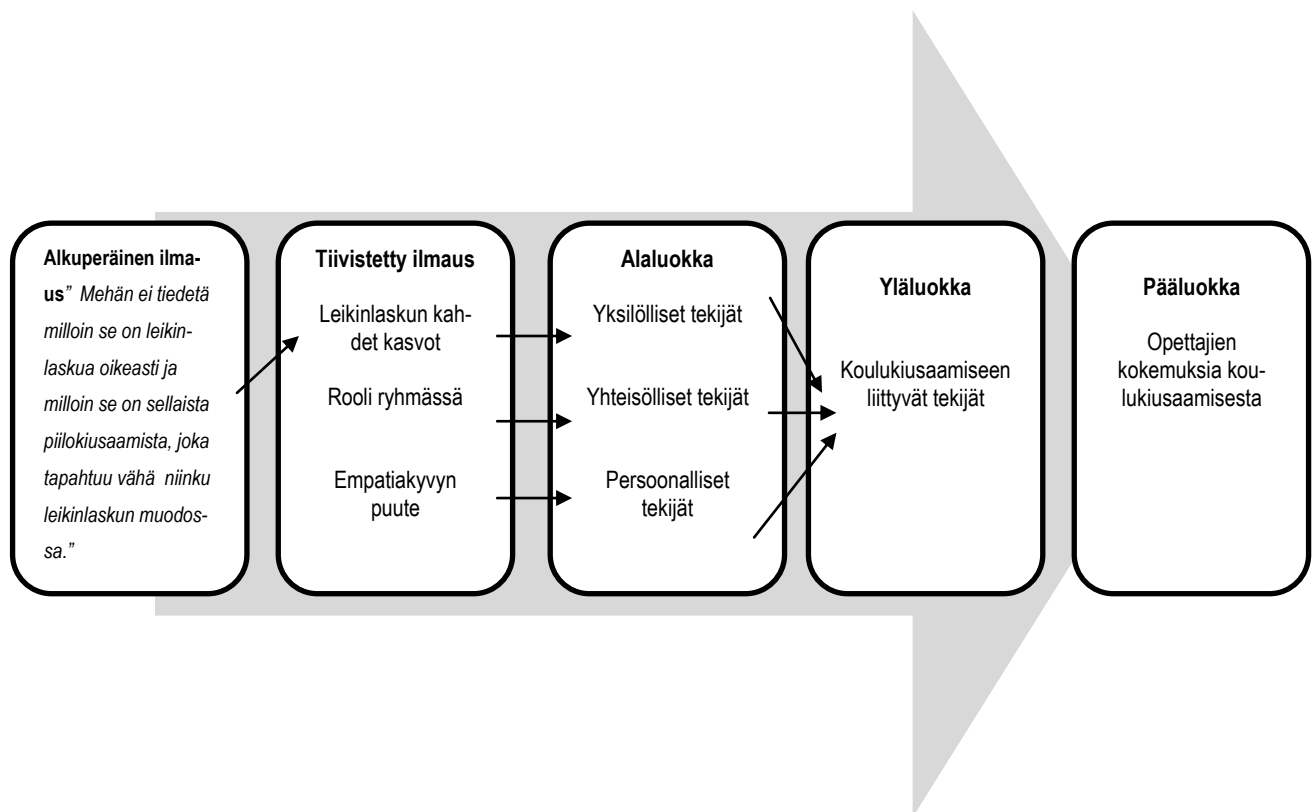
Aineiston keräämisen jälkeen aloitimme aineiston analyysin. Tutkimusta aloittaessa pyritään analyysiin, tulkintaan ja johtopäätösten tekoon, joka on tutkimuksen ydinasia ja tärkeä vaihe. Analyysivaiheessa tutkija saa vastaukset ongelmiinsa mutta hänelle voi selvitä myös kuinka ongelmat olisi alun perin pitänyt asettaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.)

Kun saimme tutkimusaineiston kerättyä, muutimme sen muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Tällä tarkoitetaan aineiston, kuten nauhoitusten ja muistiinpanojen muuttamista tekstimuotoon. Tätä työvaihetta kutsutaan litteroinniksi. Haastatteluaineiston muuttaminen tekstimuotoon helpottaa tutkimusaineiston analysointia, aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. Litterointi voidaan tehdä joko koko aineistosta tai osittain, esimerkiksi teema-alueiden mukaan. (Vilka 2005, 115.)

Nauhoitimme haastattelun ääninauhurilla, jonka jälkeen litteroimme haastattelun sanasta sanaan. Vaihe on työläs, mutta sillä lisätään tutkijan ja tutkimusaineiston keskinäistä vuoropuhelua. Litteroinnin tulee vastata haastateltavien kertomaa sekä niitä merkityksiä, joita tutkittavat ovat asioille antaneet eikä haastateltavien puhetta saa millään tavalla muuttaa tai muokata. (Vilka 2005, 116.)

Aineistoa läpi käydessämme pohdimme haastattelusta esiin tulleita samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Aineiston klusterionnissa eli ryhmittelyssä aineistosta poimitut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi joka kuvataan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi. 2012, 110.)

Aineiston klusterointia seuraa abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan ja niistä muodostetaan käsitteitä. Abstrahointia jatketaan yhdistämällä luokituksia siihen asti kuin se aineiston sisällön kannalta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi. 2012, 111.)

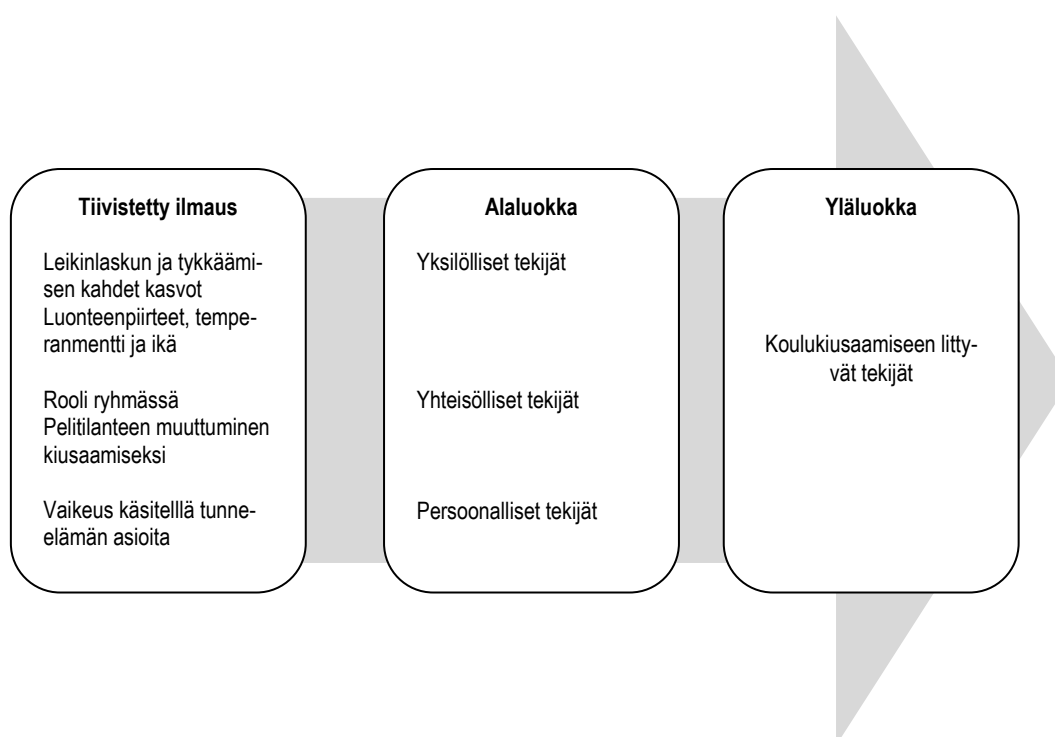

KUVIO 1. Esimerkki aineiston analyysimenetelmästä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Aineiston analyysin perusteella opettajien kokemuksista koulukiusaamisesta muodostui kuusi yläluokkaa. Nämä ovat koulukiusaamiseen liittyvät tekijät, koulukiusaamisen ilmeneminen, koulukiusaamisen haavoittava kokemus, koulukiusaamiseen puuttuminen, koulun ohjeistukset kiusaamistilanteissa sekä kiusaamisen ennalta ehkäisyn kehittämishaasteet.

6.1 Koulukiusaamiseen liittyvät tekijät

KUVIO 2. Koulukiusaamiseen liittyvät tekijät

Aineiston analyysin perusteella koulukiusaamiseen liittyviksi tekijöiksi opettajien kuvausten mukaan muodostuivat yksilölliset tekijät, yhteisölliset tekijät sekä persoonalliset tekijät. Opettajien mukaan koulukiusaamista esiintyy kouluissa yhä edelleen erilaisista kiusaamisen vastaisista toimenpiteistä huolimatta ja työtä on jatkettava edelleen sinnikkäästi.

Yksilöllisistä tekijöistä painottuivat lasten erilainen tapa kokea asioita eri tavalla. Opettajat kuvasivat yksilöiden kokevan kiusaamisen hyvin eri tavoin. Sen minkä yksi kokee leikinlaskuna, voi toinen kokea kiusaamisena. Samoin tykkäämisen monimuotoiset huomionosoitukset voivat tuntua

kohteesta epämurkavalta, jopa kiusaamiselta. Opettajat toivat esille, että myös ikä on yksi vaikuttava tekijä siinä, miten kiusaaminen ilmenee. Luonteenpiirteet ja temperamentti vaikuttavat kiusaamiseen siten, että esimerkiksi hiljaiset tai herkästi provosoituvat oppilaat tulevat helpommin kiusatuksi.

Yhteisöllisistä tekijöistä opettajat toivat esille ryhmän vaikutuksen oppilaaseen. Tullakseen hyväksytyksi, esitetään tietynlaista roolia jonka vangiksi oppilas helposti jää. Peli- ja kilpailutilanteet muuttuvat usein kiusaamiseksi vahvojen osapuolten taistellessa voitosta. Tilanne saattaa kääntyä toisen nimittelyyn ja jatkua ”jälkipelinä” ja syyttelynä pitkiäkin aikoja.

Haastateltavien vastauksista nousi esille myös tietyt persoonalliset tekijät. Opettajien huomioiden mukaan helposti ärsyntyvä tyyppi saattaa esiintyä sekä kiusaajan että kiusatun roolissa. Tällaisen luonteenpiirteen omaavan seuraa saatetaan ennen pitkää alkaa välttämään jatkuvien riitailanteiden vuoksi. Sama pätee myös ”kovista” esittävien oppilaiden kohdalla. Toisaalta ”koviksia” kunnioitetaan ja heidän seuraansa hakeudutaan omaa asemaansa vahvistaakseen. Kateuden tunne ja kokeminen on yksi tunne, joka aiheuttaa kiusaamista tietynkaltaisen persoonan omaavissa oppilaissa. Opettajat toivat esille myös empatiakyvyn puutteen sekä varsinkin pojilla vaikeuden käsitellä tunne-elämän asioita.

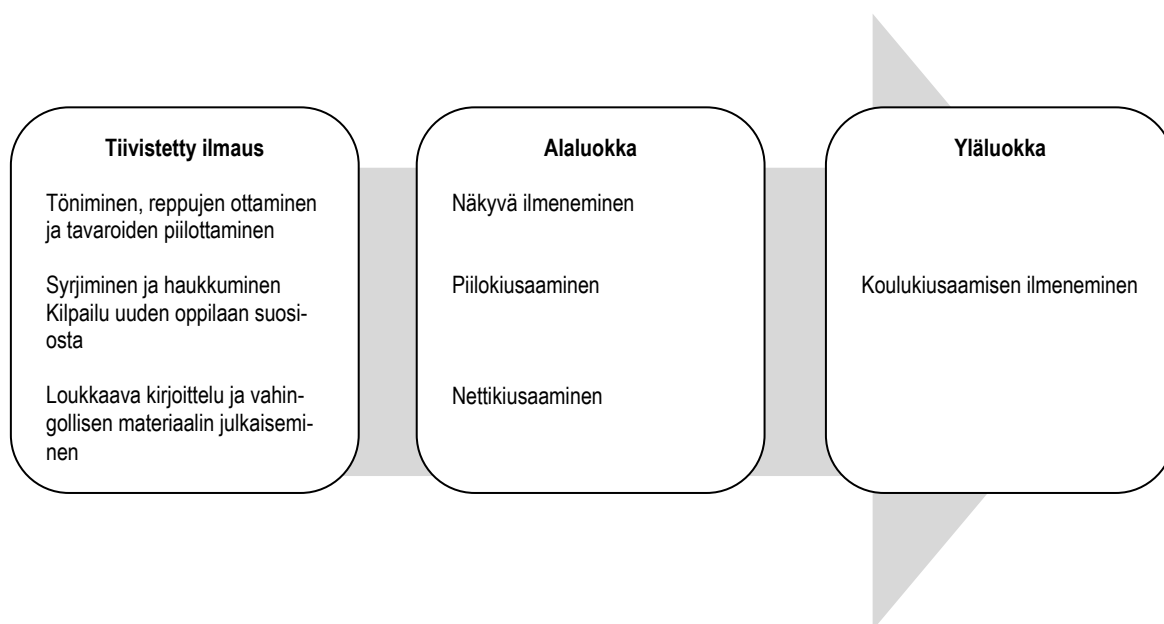
” Mehän ei tiedetä milloin se on leikinlaskua oikeasti ja milloin se on sellaista piilokiusaamista, joka tapahtuu vähä niinku leikinlaskun muodossa.”

” Varmaan tuolta liikuntatunneilta ja pelitilanteista ja niinku ennen kaikkea pojilla. Niistä pelitilanteista on ruukannu jälkipeliä olla.”

” Tavallaan on sellaisia oppilaita jotka niinku nauttiikin siitä kun toisella menee huonosti, että jos oma elämä on heikoilla kantimilla niin siitä saa voimaa kun näkee että toisella menee huonosti.”

” Toisilta puuttuu tällöinen empatiataito, on kyvytön ajattelemaan miltä siitä toisesta tuntuu.”

6.2 Koulukiusaamisen ilmeneminen

KUVIO 3. Koulukiusaamisen ilmeneminen

Haastateltavat kuvasivat koulukiusaamisen monivyyhtisenä ilmiönä, jota esiintyy niin näkyvässä muodossa kuin vaikeammin havaittavana piilokiusaamisena sekä yhä yleistyvänä nettikiusaamisena. Kiusaaminen voi opettajien mielestä olla hetkittäistä, esimerkiksi tunneilla satunnaisesti esiintyvää ilkkumista toisen vastatessa väärin. Havaittavissa on ollut myös jonkin verran pitkään jatkunutta ja suunnitelmallista kiusaamista, joka jatkuu joidenkin kohdalla myös koulun ulkopuolella.

Opettajien mukaan fyysistä kiusaamista on vähän mutta yleisempää on näkyvä kiusaaminen joka esiintyy esimerkiksi tönimisenä, reppujen ottamisena ja tavaroiden piilottamisena. Sanallisessa muodossa kiusaaminen on lähinnä lällättämistä ja haukkumista. Myös syrjimistä esiintyy esimerkiksi kolmannen pyörän syrjään jättämisenä tai uuden oppilaan vaikeutena päästä mukaan ryhmään. Syrjimistä piilokiusaamisen muotona opettajat kuvailivat muun muassa uuden oppilaan vaikeutena päästä mukaan ryhmään. Toisaalta uuden oppilaan suosiosta kilpailu saattaa aiheuttaa oppilaiden välille keskinäistä riitaa.

” Oli ollu sitte niinku syrjään jättämistä ku alun perin olivat ollu monta vuotta erittäin hyvät kaverit. niin tämmöstä että kolmas pyörä ei mahtunut. Ja sitte vaikka siihen otettiin joku uus tavallaan kolmas pyörä niin sitä entistä ei siihen suostuttu ottaan.”

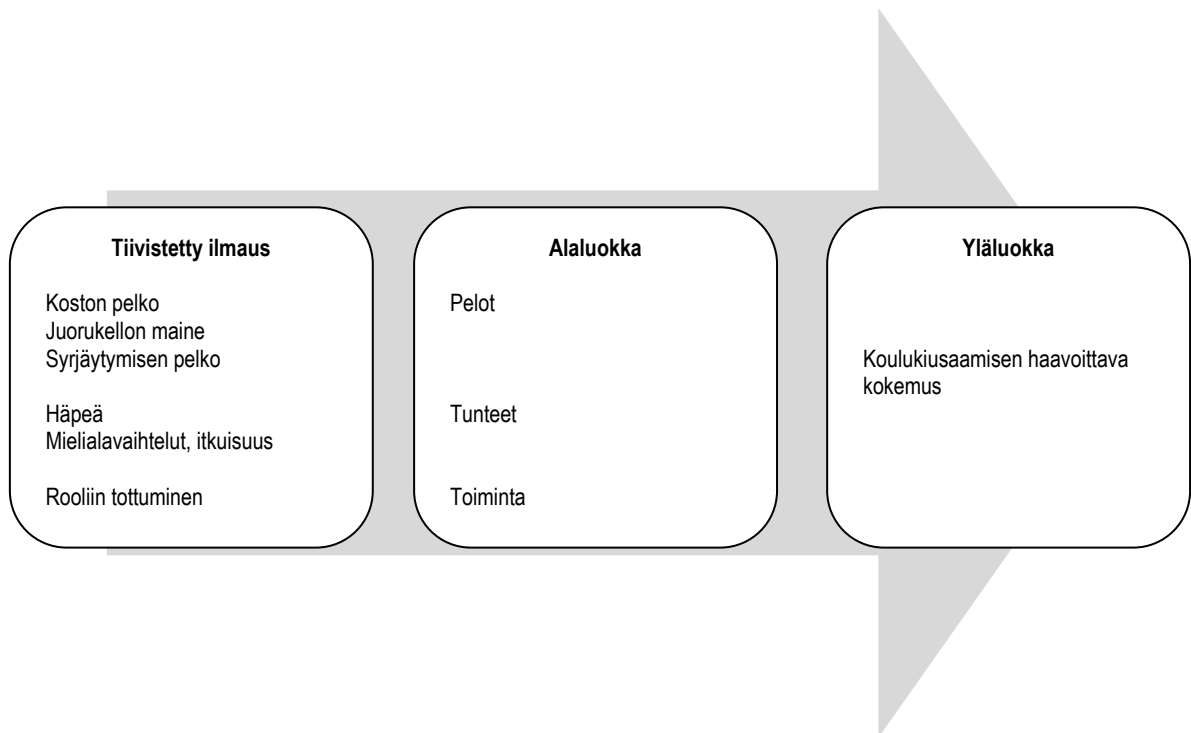
Nettikiusaaminen facebookissa tai muilla sivustoilla on koko ajan lisääntymään päin. Osasyynä tähän on vaivattomuus toimia netissä nimettömänä ja kasvottomana. Netin kautta on matalampi kynnys loukata ja halveksia toista pahemmin kuin kasvotusten. Sosiaalinen media altistaa sivustojen väärinkäytölle ja sinne ladattu aineisto on usein vaikea poistaa. Lisäksi sillä saavutetaan helposti laaja katsojamäärä mikä tekee asiasta uhrin kannalta vahingoittavampaa.

*” Koulumatkoilla on usein monenmoista reppujen vetelyä, toiset menee pyörällä ohi, kiskoo la-
kekja päästä ja heittää lumihankeen. Tän tyyppisiä tulee hyvin paljonkin. Kirjojen ja reppujen tu-
hoamista ja vaatteiden repimistä.”*

*” On paljon sellaista mitä ei pystytä seuraamaankaan. Se tapahtuu sillain niinku salakavalasti ja
voi paljastua pitkienkin aikojen päästä.”*

*” Jotkut tavallaan altistaa itsensä ja häneltä niinku saa kysyä asioita. Tietysti ajattelisi että ne on
semmosia fiksuja tai kiinnostavia asioita, mutta ne voi olla hyvinkin epämiellyttäviä, jopa irstaita.”*

6.3 Koulukiusaamisen haavoittava kokemus

KUVIO 4. Kiusaamisen haavoittava kokemus

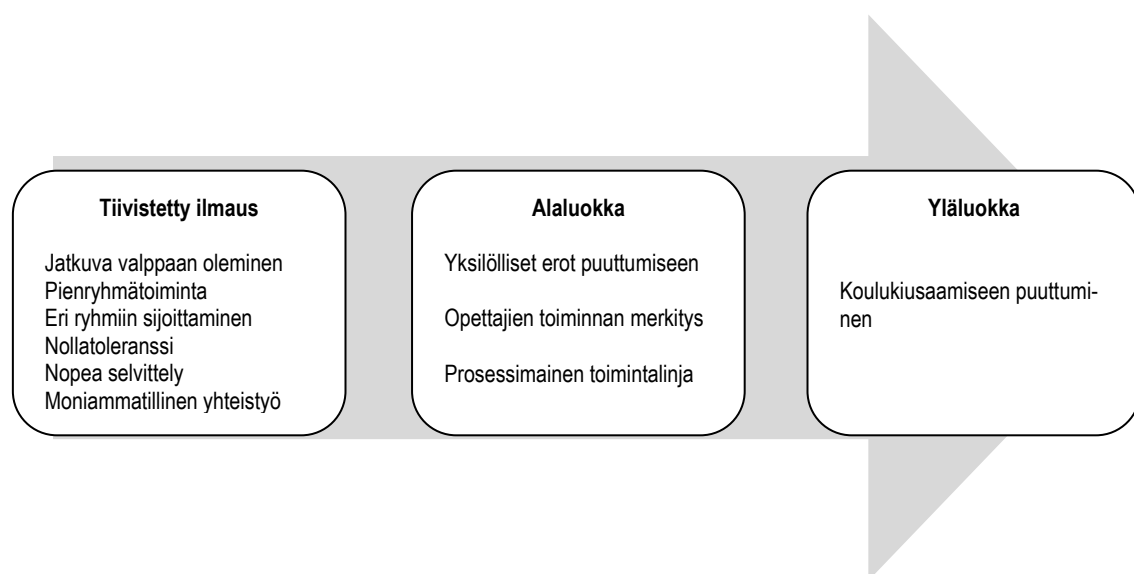
Kiusaamisen haavoittava kokemus merkitsi opettajien kuvaamana sitä, että nuori kokee kiusaamisen erilaisina pelkoina, tunteina ja toimintoina. Kiusaaminen koetaan häpeällisenä eikä nuori välttämättä uskalla kertoa asiasta. Pelätään kosta, juorukellon mainetta ja kasvojen menettämistä. Syrjäytymisen tunne koetaan hyvin haavoittavana ja se on monelle raskas prosessi aiheuttaen muun muassa mielialan vaihteluita, alavireisyyttä ja itkuisuutta. Nuori joka kokee koulukiusaamista, pyrkii usein kätkemään tunteensa alistuen tekijöiden edessä mutta saattaa purkaa tunteensa esimerkiksi kotona. Jotkut eivät koskaan kerro kiusaamisesta tai pahasta olostaan vaan ikään kuin tottavat kiusatun rooliin jolloin kiusaaminen helposti jatkuu ja tekijät jatkavat kiusaamista kokien tekonsa sallituksi.

” Tavallaan on surullista, että jotkut asiat tulee niinku tietyssä mielessä hyväksytyksi joidenkin lasten kohdalla. Se tavallaan kääntyy totutuksi tavaksi että jonkun lapsen kohdalla aina käyttäydytään tuolla lailla.”

Toinen haastateltavista toi esiin kuinka kiusaaminen kuitenkin on yksilöllinen ja henkilökohtainen kokemus, johon saattavat vaikuttaa aiemmat kokemukset ja tämän hetkinen elämäntilanne. Joka tapauksessa kiusaaminen jättää kiusattuun pysyvät jäljet ja on haavoittava kokemus jota hän kantaa mukanaan läpi elämän.

” Kun se on sen yksilön oma kokemus ja siihen liittyy koko hänen historiansa ja miten hän sen kokee. Onhan paljon ihmisiä jotka kantaa niitä koulukiusaamisen arpia läpi elämänsä.”

6.4 Koulukiusaamiseen puuttuminen

KUVIO 5. Koulukiusaamiseen puuttuminen

Koulukiusaamiseen puuttuminen vaihteli ja analyysin perusteella opettajien tavoissa puuttua oli yksilöllisiä eroja, mutta opettajien puuttumistoinnilla oli merkitystä ja puuttumista kuvattiin prosessimaisena toimintalinjana. Haastattelussa ilmeni että koululla on prosessimainen toimintalinja siinä kuinka kiusaamiseen puututaan ja miten asiassa edetään. Tähän vaikuttaa kuitenkin yksilölliset eroavaisuudet kuten opettajien eri näkemykset siitä, mikä määritellään kiusaamiseksi. Opettajan toiminnalla on suuri merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja sen havaitsemiseen. Opettajat kokevat tärkeäksi jatkuvan tarkkailun ja valppaana olon sillä he viettävät oppilaiden kanssa suuren osan lasten päivästä ollen heistä vastuussa.

”Varmaan opettajillakin on tietyllä lailla eri näkemyksiä siitä mitä se on.”

”Me ollaan niinku päivät lasten elämässä mukana.”

Tuntityöskentelyssä opettajat huomioivat kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja työrauhan säilymisen siirtämällä keskenään huonosti toimeentulevat oppilaat eri pienryhmiin. Opettajat kertoivat antavansa myönteistä palautetta kiusaamistapauksesta kertojalle rohkaistakseen heitä kertomaan vastaavista tilanteista myös jatkossa. Opettaja suojelee kiusattua muun muassa pitämällä kiusaajalta salassa mistä on tiedon asiasta saanut. Usein kiusattu pelkää kiusaamisen pahenevan kun siitä kerrotaan aikuiselle.

Kaikkea kiusaamista ei koulussa aina pystytä huomaamaan vaikka sen estämiseksi pyritään tekemään kaikki voitavissa oleva. Opettajien mukaan koulussa on nollatoleranssi koulukiusaamisen suhteen joten kiusaamistapausten tultua esille, selvittely alkaa heti. Koulukiusaamista ei koskaan vähätellä vaan se otetaan aina vakavasti. Usein oppilaat kertovat kiusaamisesta ensin kotona jonka jälkeen vanhemmat ovat yhteydessä kouluun. Opettajat puuttuvat asiaan välittömästi ryhtyen selvittämään tilannetta. Kiusaamistilanteen selvittelyn jälkeen molemmat osapuolet ovat opettajien tarkkailun alla jotta uusia tilanteita ei pääse syntymään. Hankalissa tapauksissa ”riitapukarit” pyritään sijoittamaan eri luokkiin.

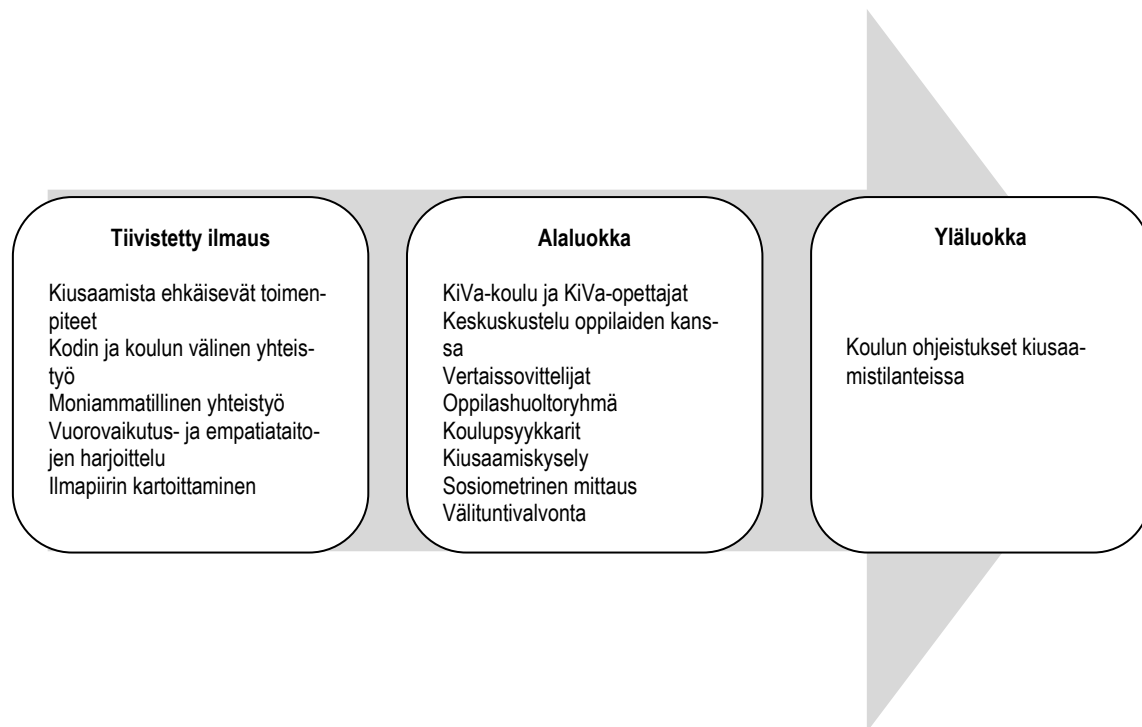
”Kun toinen on poissa silmistä niin on myös poissa mielestä ja niinku sillain se ei jatku.”

Kiusaaminen tulee opettajien tietoon joskus toisilta oppilailta ja sitä kautta tilanteisiin päästään puuttumaan. Tarvittaessa vastuopettaja tai rehtori puuttuu tilanteeseen, mikäli oman opettajan puhuttelu ei riitä. Oppilashuoltoryhmä toimii yhteistyössä vanhempien kanssa sekä myös moniammatillinen tiimi on tarvittaessa koolla käsittelemässä asiaa. Yleensä koko henkilökunta havainnoi ja tekee huomioita oppilaiden välisestä vuorovaikutuksesta ja tieto kulkee tarvittaessa

välittömästi. Opettajien mukaan tunteita ja niiden kokemista sekä kiusaamisen vaikutusten syvyyttä on vaikea mitata. Toiset tuovat tunteensa esille toisten peittäessä ne täysin.

” Mehän nähdään vain se ulkoinen, tätä on niin monivyyhtinen kun tätä rupeaa miettimään.”

6.5 Koulun ohjeistukset kiusaamistilanteissa

KUVIO 6. Koulun ohjeistukset kiusaamistilanteissa

Koulun ohjeistukset kiusaamistilanteissa olivat kattavat. Tutkimukseen osallistuva koulu on mukana KiVa-koulu hankkeessa ja koululla oli KiVa opettajat. Lisäksi koululla oli ohjeita oppilaiden kanssa keskusteluun, vertaissovitteluun, oppilashuoltoryhmän ja koulupsyyskäreiden toimintaan ja rooliin, välituntivalvontaan sekä kiusaamiseen liittyviin mittareihin liittyen. Molemmat haastattelivat opettajat näkivät KiVa-koulun toimivaksi keinoksi ennaltaehkäistä koulukiusaamista. Heidän mielestään KiVa-koulutoiminta on vähentänyt kiusaamista. He kokivat KiVa-materiaalien olevan hyödyllinen väline erityisesti vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa, joita opettajien mielestä tulee harjoitella säännöllisesti. Erilaisia harjoitustilanteita käydään läpi esimerkkien kautta ja eettisiä ja moraalisia keskusteluja käyden. Samalla pohditaan mikä on oikein ja väärin tai miltä jokin tilanne voi toisesta oppilaasta tuntua. KiVa-koulussa on koulutuksen saaneet opettajat, joiden puheille oppilaan voi tarvittaessa ohjata, esimerkiksi selvittämään oppilaiden välisiä ristiriitoja ja ellei oman opettajan puhuttelu ole riittävä.

Koululla on selkeät toimintalinjaukset miten toimia kiusaamistapauksen esille tullessa. Oppilaiden kanssa keskustellaan ja pyritään selvittämään tilanne osapuolten kesken. Wilma koetaan toimivaksi työvälineeksi kodin ja koulun välisessä vuorovaikutuksessa ja sen kautta opettajat tiedottavat vanhemmille koulunkäyntiin liittyvistä asioista sekä luonnollisesti myös kiusaamistilanteista jos niitä tulee esille.

Tilanteen vakavuudesta riippuen voidaan käyttää apuna vertaissovittelijoita, jotka ovat vertaissovittelijakoulutuksen saaneita samanikäisiä opiskelijakavereita. Haastateltavien mielestä vertaissovittelu on toimiva käytäntö ja heidän näkemyksensä mukaan oppilaat pystyvät selvittämään riitoja ja kiusaamistilanteita hyvin keskenään vertaissovittelijan johdolla. Opettajat toivat esille, että joskus aikuisen läsnäolo tilanteen selvittelyssä voi olla jopa haitaksi ja että oppilaan on kenties helpompaa avautua omanikäiselleen. Oppilashuoltoryhmä toimii yhteistyössä vanhempien kanssa ja moniammatillisena työryhmänä pyrkien selvittämään asioita lapsen eduksi.

” Ku siinä on viikon päästä se seurantakokous niin se on ollu selvä että niitten välillä ei oo aina-kaan ollu sitte enää mitään.”

” Oppilashuoltoryhmä on hyvä, tosi moniammatillinen. Aina kun on asiaa ollut, ollaan saatu asiat hyvin etenemään eikä oo tarvinnu kahta kertaa käydä.”

Yhtenä keinona ennaltaehkäistä ja puuttua koulukiusaamiseen on vuorovaikutusryhmä koulupsykykarin kanssa. Psykykarin järjestämillä tunneilla tiettyjä aiheita käsitellään esimerkiksi tehtävien tai leikkien ja pelien kautta. Kyseinen koulu on käyttänyt psykykarin palveluita kerran aiemmin ja kokenut sen hyväksi yhteistyötä jatkaen. Vuorovaikutusryhmän tunneilla pyritään kehittämään oppilaan vuorovaikutus- ja empatiataitoja. Opettajien mukaan tästä on hyötyä varsinkin pojille, joille tunne-elämän käsittely on vaikeaa.

Opettajat kartoittavat luokan ilmapiiriä vuosittain kiusaamiskyselyn avulla. He antavat oppilaille tehtäväksi täyttää netissä nimettömänä kyselyn, jonka avulla seurataan oppilaiden kokemuksia koulukiusaamisesta. Koska kysely tehdään nimettömänä, oletetaan oppilaiden rohkenevan vastata siihen rehellisesti.

Koulussa opettajilla on käytössä sosiometrinen kysely, jolla selvitetään luokan sosiaalista rakennetta, luokan ilmapiiriä sekä oppilaiden välisiä suhteita. Käytännössä kyselylomakkeessa oppilaita pyydetään nimeämään kirjallisesti ne oppilaat, joiden kanssa haluaisi työskennellä mieluiten ja

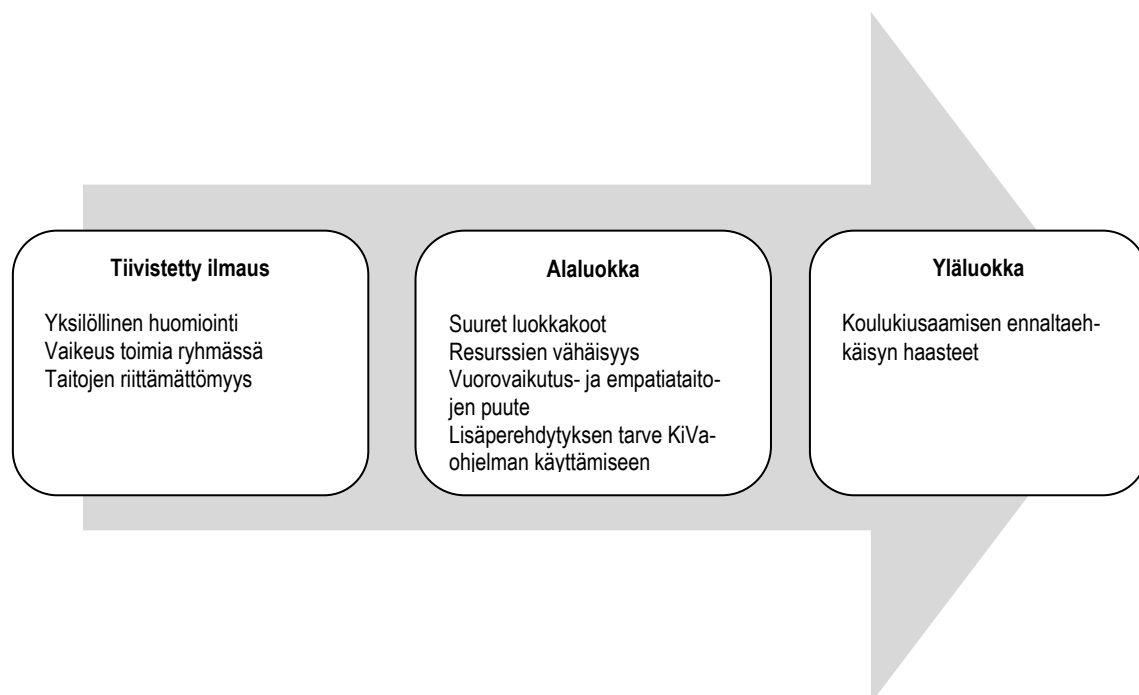
keiden kanssa vähiten. Opettajien mukaan kyselyistä on ollut apua esimerkiksi ryhmäjakoja suunniteltaessa, jotta keskenään eripuraiset oppilaat eivät joudu tarpeettomasti ristiriitatilanteisiin.

Välituntivalvonta on opettajien mukaan järjestetty hyvin ja paikalla on aina opettaja sekä useita avustajia. Ongelmalliseksi he kokevat koulumatkat joilta valvonta puuttuu ja jolloin kiusaamistilanteita pääse helpommin syntymään.

”Kartoitan että millaset näillä on fiilikset keskenään ja ketkä on kenenkin kavereita.”

”Se on sellainen opetusohjelmisto jossa tilanteita tavallaan käydään harjoituksenomaisesti läpi ja lähetään keskustelemaan kuka toimii oikein ja mitä tässä tapahtuu. Semmosia eettisiä ja moraalisia keskusteluja että oppisivat esimerkkien kautta tajuamaan.”

6.6 Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyn haasteet

KUVIO 7. Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyn haasteet

Koulukiusaamisen ennalta ehkäisyyn haasteiksi haastatteluaineistossa muodostuivat suuret luokkakoot, resurssien vähäisyys, oppilaiden empatia- ja vuorovaikutustaitojen puute sekä tarve lisäperehdytykselle KiVa-kouluopetusohjelmiston osalta.

Opettajat kokevat nykyiset luokkakoot liian suuriksi. Pienemmät luokkakoot mahdollistaisivat paremmin oppilaiden yksilöllisen huomioimisen. Opettajat pitivät todella tärkeänä että olisi riittävästi aikaa ja mahdollisuus keskustella oppilaiden kanssa kahden kesken.

” Monesti oppilaalla on semmonen rooli päällä luokassa ettei se pysty puhumaan muuta ku siinä ”roolin alla” ja silloin hänestä on vaikea saada oikeanlaista kuvaa.”

Haastateltavien mielestä taloudelliset leikkaukset ovat vieneen kouluterveydenhuoltoa huonompaan suuntaan. He toivoivat kouluterveydenhoitajille enemmän työaikaa voidakseen kiinnittää tarkemmin huomiota oppilaiden psyykkiseen hyvinvointiin sen ollessa osa-alue, jolla opettajat eivät koe riittävää osaamista. Opettajien mukaan kouluterveydenhoitaja saa oppilaaseen paremmin kontaktin ja että oppilaat menevät mieluummin juttelemaan asioista luottamuksella terveydenhoitajan luokse. Myös psykologin palveluja on opettajien mukaan karsittu oppilaiden hyvinvoinnista tinkimällä, sillä he käyvät kouluilla aiempaa harvemmin, vain kerran viikossa ja silloinkin vain tiettyä henkilö varten.

” On tosi surullista että terveydenhoitajilta on paljon supistettu ja he ovat todella tiukilla nykyään.”

Opettajat kokevat empatia- ja vuorovaikutustaitojen sekä sosiaalisten suhteiden taitojen puuttuvan useimmilta oppilailta nykyisin. Tämä näkyy toisten kunnioituksen puutteena joka puolestaan haittaa ryhmässä toimimista. Opettajien mielestä sosiaalisten taitojen hallinnalle ei ole merkitystä sillä, millaisista taustoista tai olosuhteista oppilaat tulevat. He näkevät ongelman syntyvän siitä, että lapset ovat nykyään yhä enemmän ja pitempiä aikoja yksin kotona ja vastuussa itsestään pelaten tietokonepelejä ja eläen liikaa virtuaalimaailmassa. Näin ollen luonnollisia vuorovaikutustaitoja ei pääse syntymään samalla tavalla kuin ennen kun leikittiin ja pelattiin pihalla kavereiden kanssa.

” Lapsella on tosi paljon haasteita omassa olemisessaan ja itsessään sekä ympäristössä ja egossaan.”

Opettajat toivat haastattelussa esille, että vaikka KiVa-koulu ohjelma on hyvä ja toimiva, sen perehdyttämiseen tulisi varata enemmän aikaa, niin että kaikilla opettajilla olisi riittävästi osaamista KiVa-koulun opetusohjelman käyttämiseen.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet kiusaamisen olleen samanlaista aikakaudesta riippumatta. Marttinen ja Peura havaitsivat tutkimuksessaan sanallista ja fyysistä kiusaamista esiintyvän lähes joka koulussa. Heidän mukaansa opettaja ei yleensä havainnut kiusaamista sen tapahtuessa huomaamattomasti oppituntien keskellä, esimerkiksi vastauksille nauramisena ja irvistelyinä. (Marttinen & Peura 2010, 46–47.) Sama ilmiö nousi esille tutkimuksessamme. Opettajat kertoivat että tätä esiintyy yleisemmin tyttöjen keskuudessa. He kertoivat tyttöillä esiintyvän harvemmin fyysistä kiusaamista mutta epäsuora ja sanallinen piilokiusaaminen, esimerkiksi haukkuminen ja syrjiminen, on tyttöjen keskuudessa yleisempää. Pojilla vastaavasti esille nousivat näkyvät suoran kiusaamisen muodot, kuten uhkailu sekä omaisuuteen kohdistuva kiusanteko.

Aikaisempien tutkimusten mukaan opettajan rooli on yksi tärkeimmistä tekijöistä koulukiusaamisen lopettamisessa. Ryhmäytämisen on havaittu olevan tehokas keino sekä koulukiusaamisen ehkäisemisessä että siihen puuttumisessa. Puuttumista hankaloittaa se, kuinka vaikeata piilokiusaamista on havaita. Puuttumiseen vaikuttaa myös näkemyserot eri osapuolten kesken siitä mitä kiusaaminen heidän mielestään on, sekä miten he kiusaamisen kokevat ja tuovatko he sitä esille.

Hyvä luokkahenki ja vuorovaikutus eri osapuolten kesken korostuivat koulukiusaamisen ennaltaehkäisyn keinoissa ja puuttumistavoissa. (Jussila ym. 2011. 21). Keskeisimmäksi ennaltaehkäisyn keinoksi tutkimuksestamme nousi vuorovaikutus- ja empatiataidot. Vuorovaikutustaitojen puutteellisuus näkyy haastateltavien mukaan siinä, miten nuoret eivät osaa huomioida toisia eivätkä asettua toisen asemaan.

Jukka toi tutkimuksessaan esille kiusaamisen olevan kehityksellinen riski vaikuttaen vakavimmin yksilötasolla ja aiheuttaen kauaskantoisiakin henkisiä vaurioita. Kiusaaminen voi vaikuttaa identiteetin muovautumiseen ohjaten esimerkiksi ammatinvalintaa. Ahdistuneisuus, erilaiset psykosomaattiset oireet sekä yksinäisyys ovat vain jäävuoren huippu seurauksista, joita kiusaamista kokenut voi elämässään kohdata. (Jukka 2011, 21–22.)

Kemppainen ja Krankkala ovat tutkineet koulukiusaamisen merkityksestä aikuisuuteen. Heidän mukaansa kiusatuksi tuleminen aiheuttaa psyykkistä pahoinvointia jolla voi olla vaikutusta henki-

lön maailmankuvaan ja ihmiskäsitykseen. Katkeroituminen, ajatusten vääristyminen ja niiden kiertäminen samaa kehää saattaa pahimmillaan johtaa traagisiin lopputuloksiin, esimerkkinä koulusurmat, joista luemme mediasta nykyään valitettavan usein. Kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys. Toistuva itseensä kohdistuva kritiikki leimaa lopulta kiusatun, niin että hän alistuu uskomaan itsekin väitteisiin ja lopulta minäkuva muuttuu itsetunnon murentuessa. Erityisesti haavoittuvassa nuoruusiässä kiusaaminen saattaa laukaista mielenterveyden häiriöitä. (Kemppainen & Krankkala 2012,10.) Tutkimuksestamme selvisi, että sekä kiusattu että muut luokkayhteisössä ikään kuin tottavat rooleihinsa. Opettajat kertoivat havaittavissa olevan hiljaista hyväksyntää sille, että joku jää aina ryhmän ulkopuolelle tai tulee muuten kiusatuksi. Kuten Jukan tutkimuksesta (2011) kävi ilmi, myös opettajat näkivät kiusaamisen vaikutukset kauaskantoisina myöhempään elämään. Heidän mukaansa kiusatuksi joutumisella on merkitystä valintoihin joita tehdään aikuisiällä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen pyrkimyksenä on mahdollisimman luotettavan tiedon tuottaminen tutkitavasta ilmiöstä. Luotettavuuden arvioinnissa selvitetään tuotetun tiedon todenmukaisuus. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan yleisillä luotettavuuskriteereillä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Laadullisen tutkimuksen kriteereitä ovat muun muassa uskottavuus, siirrettävyys, reflektiivisyys sekä vahvistettavuus. Uskottavuus edellyttää tulosten selkeää kuvaamista ja että lukijan on helppo ymmärtää miten analyysi on tehty. Uskottavuutta kuvaa myös se, miten hyvin tutkijan muodostamat luokitukset tai kategoriat kattavat aineiston. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 197–198.) Tutkimuksen tekijän on varmistuttava tutkimustulosten vastaavan tutkimukseen osallistuneiden käsityksiä tutkittavasta asiasta. Uskottavuutta vahvistaa myös se, että tutkimuksen tekijä on riittävän pitkän ajan tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa. (Kylmä & Juvakka 2007, 128.)

Olemme pyrkineet varmistamaan tutkimuksen luotettavuuden käyttämällä jo olemassa olevaa teorial tietoa aiheesta sekä haastateltavilta saamaamme aineistoa lisäämättä sinne mitään ylimääräistä tai omia ajatuksiamme. Haastatteluja sopiessamme ja ennen haastattelutilannetta kerroimme haastateltaville tutkimuksemme aiheen ja tarkoituksen. Pyrimme parantamaan tutkimuksen uskottavuutta tuomalla esille uusinta tutkittua tietoa aiheesta ja vertaamalla sitä aiempiin aiheista tehtyihin tutkimuksiin. Uskottavuutta parantaa myös se, että tulosten esille tuonnissa olemme käyttäneet haastateltavien suoria lainauksia joilla osoitamme suoran yhteyden aineiston

ja tulkintojen välillä. Lisäksi olemme seuranneet tutkittavaa ilmiötä jo pitkään sekä työmme kautta että kouluikäisten lasten vanhempina.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että saimme nauhoittaa molemmat haastattelut. Nauhurit toimivat moitteettomasti ja pystyimme palaamaan nauhoitettuun aineistoon uudelleen. Keskeytykset eivät vaikuttaneet haastattelun etenemiseen, sillä pystyimme helposti palaamaan takaisin aiheeseen. Tarkastellessamme tutkimustamme kriittisesti, tulimme siihen johtopäätökseen, että tutkimuksemme uskottavuutta olisi todennäköisesti lisännyt tutkittavien suurempi määrä. Myös kysymysten asettelussa olisimme voineet käyttää enemmän harkintaa siten, ettei johdattelevia lisäkysymyksiä olisi tarvinnut esittää.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan tulosten siirrettävyyttä johonkin muuhun tutkimusympäristöön tai vastaaviin tilanteisiin. Siirrettävyyden varmistamiseksi sekä tutkimukseen osallistujien valinta että ympäristö on kuvattava mahdollisimman tarkoin. Samoin taustojen selvittäminen sekä prosessin eteneminen tulee kuvata seikkaperäisesti. (Kankkunen & Vehviläinen- Julkunen 2013, 198.) Huolellinen kuvaus prosessista on tarpeen, jotta lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyttä. (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tutkittavan koulun valinta valikoitui kysymällä asiasta suoraan kyseisen koulun henkilökunnalta. Haasteltavien valinta perustui opettajien vapaaehtoisuuteen ja halukkuuteen osallistua ajankohtaisen ilmiön tutkimiseen. Tutkimuksessa olemme huomioineet anonymiteetin siten, ettei tutkimuksesta käy ilmi haastateltavien henkilöllisyys eikä työympäristö. Haastattelun aikana emme tuoneet esille omia mielipiteitämme tutkittavasta ilmiöstä jotta ne eivät vaikuta haastateltavien mielipiteisiin sekä vastauksiin.

Reflektiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tekijän on oltava tietoinen omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Tekijän on kyettävä arvioimaan oma vaikutuksensa aineistoon ja tutkimusprosessiinsa. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Kiinnostuksemme ja mielipiteemme tutkittavaan aiheeseen pohjautuivat kokemuksiimme vanhempina sekä työn kautta muodostuneeseen käsityksemme koulukiusaamiseen liittyvistä haasteista, erityisesti siihen, kuinka kauaskantoiset seuraukset koulukiusaaminen jättää yksilöön. Mielestämme laaja ymmärryksemme tutkittavasta aiheesta toimi vahvuutena jotta osasimme esittää tutkimuksen kannalta oikeita kysymyksiä sekä tarvittaessa tarkentaa niitä. Mielestämme omat käsityksemme tutkittavasta asiasta eivät ole vaikuttaneet tutkimuksen luotettavuuteen.

Vahvistettavuus liittyy koko tutkimusprosessiin ja edellyttää kirjaamista siten, että tutkimuksen kulkua on mahdollista seurata kokonaisuudessaan. Vahvistettavuus on ongelmallinen kriteeri,

koska laadullisessa tutkimusprosessissa toinen tutkija ei välttämättä päädy samaan johtopäätöseen ja todellisuuksia on monia. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Olemme kuvanneet tutkimuksen etenemisen mahdollisimman tarkkaan ja niin, että lukijan on helppo seurata tutkimuksen etene- mistä vaiheittain. Käytimme myös kuvioita havainnollistaaksemme tutkimustuloksia.

7.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisyys on tieteellisen toiminnan ydin ja pyrkii vastaamaan kysymykseen sään- nöistä, joita tutkimuksessa tulee noudattaa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 211). Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja pelisääntöjä, jotka velvoittavat tutkimusentekijöi- tä. Tutkijoiden tulee noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä sekä tutkimusmene- telmiä ja toimittava vilpittömästi ja rehellisesti toisia tutkijoita kohtaan. (Vilkkä 2005, 30.) Jo tutki- musaiheen valinta on tutkijan tekemä merkittävä eettinen ratkaisu. Tutkijan on pohdittava aiheen merkitystä yhteiskunnallisesti sekä sitä miten tutkimus vaikuttaa siihen osallistuviin. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 218.) Eettisen tutkimuksen on rakennettava terveystieteiden tieto- perustaa, joten pelkkä uteliaisuus aihetta kohtaan ei riitä. (Kylmä & Juvakka 2007, 144).

Haimme tutkimukseemme kirjallisen tutkimusluvan kyseisen koulun rehtorilta sekä haastateltavil- ta opettajilta noudattaaksemme hyvää tieteellistä käytäntöä. Painotimme tutkimukseen osallistu- misen olevan vapaa-ehtoista ja että halutessaan haastattelun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Ihmisten itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla ihmiselle mahdolli- suus päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.) Kerroimme haasta- teltaville suullisesti tutkimuksen tarkoituksen sekä mihin ja millä tavalla heiltä saatuja tietoja tul- laan käyttämään.

Analysoidessamme aineistoa tarkastelimme välillä myös alkuperäistä aineistoa jotta tulkin- nat säi- lyisivät autenttisina ja välttääksemme vääristymien syntymisen. Olemme huolehtineet aineiston salassapidosta säilyttämällä hankkimamme aineiston vain omassa käytössämme emmekä näyt- ä aineistoa ulkopuolisille. Hävitämme aineiston julkaistuamme tutkimustulokset. Tutkimukseen osal- listuvien henkilötietosuojasta olemme huolehtineet siten, ettei haastateltavien henkilöllisyys pal- jastu missään vaiheessa.

7.4 Omat oppimiskokemukset tutkimusprosessista

Seurattuamme ilmiötä jo pitkään, aiheen valinta oli helppo. Oma kiinnostuksemme ilmiöön helpot- ti tiedonhakua siten, että aihetta käsittelevä kirjallisuus ja esimerkiksi nettisivustot olivat ennes-

tään tuttuja. Koska aihetta ei oltu aiemmin tutkittu paljon opettajan näkökulmasta, lisäsi se mielenkiintoamme tutkimuksen tekemiseen. Halusimme tutkia opettajien näkemyksiä ja kokemuksia ilmiöstä, koska juuri he ovat tapahtumien keskiössä seuraten ikään kuin aitiopaikalta oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Olimme kiinnostuneita myös siitä, miksi erilaisista hankkeista huolimatta koulukiusaamista ei saada loppumaan. Yksi syy tähän on haastateltavien mielestä se, että kiusaaminen on usein piilossa tapahtuvaa piilokiusaamista, jota ei pystytä havaitsemaan helposti. Toinen esiinnoussut syy on se, että kiusaamista tapahtuu myös vapaa-ajalla ja koulun ulkopuolella, jossa valvonta on vähäisempää lasten viettäessä aikaa keskenään. Opettajat korostivat myös lasten ja nuorten puutteellisia empatia- ja vuorovaikutustaitoja. Tämä näkyy muun muassa siinä, että asioiden ymmärtäminen ja käsittely on puutteellista eikä osata asettua toisen asemaan ja ajatella toisen parasta.

Ajallisesti tutkimusprosessi eteni jouhevasti ja pysyimme ennalta laaditussa aikataulussa. Saatamme sovituksi haastatteluajan, asiat etenivät suhteellisen nopeasti. Tutkimuksen työvaiheista litterointi oli ajallisesti haastavin mutta sen valmistuttua työmme lähti etenemään aikataulumme mukaisesti.

Etsiessämme tietoa ilmiötä koskevista aikaisemmista tutkimuksista, hakusanojen valitseminen oli helppoa, koska keskeiset ilmiöt nousivat tutkimustuloksista selkeästi esille. Jos tekisimme haastattelun uudestaan, muotoilisimme haastattelukysymykset tarkemmin, vähemmän johdattelevaan muotoon. Olisimme voineet kysyä esimerkiksi ”Kerro esimerkkejä, millä tavoin kiusaamista koulussanne esiintyy?” Sen sijaan kysyessämme haastateltavilta millaista kiusaaminen heidän koulussaan on, jouduimme välillä johdattelemaan haastateltavia tarkentavilla lisäkysymyksillä. Haastattelijan roolissa toimiminen oli vaikeampaa kuin etukäteen ajattelimme ja molemmille se oli ensimmäinen kerta kyseisessä roolissa. Lisäksi toivoisimme etukäteen haastattelutilan rauhallisemmaksi ilman keskeytyksiä ja häiritseviä ulkopuolisia ääniä käytävältä. Haastattelut pääsivät kyllä jatkumaan ongelmitta mutta katkaisivat hetkeksi ajatuksen aiheesta. Koska teimme tutkimustamme suhteellisen tiiviillä aikataululla, pysyi tutkimusaineisto tuoreena muistissa ja tavatesamme oli helppo palata aiheeseen.

7.5 Johtopäätökset ja kehittämishaasteet

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää ja kuvailla opettajien kokemuksia koulukiusaamisesta sekä opettajien mahdollisuuksista vähentää ja ennaltaehkäistä kiusaamista alakoulun oppilaiden

keskuudessa. Tutkimuksessamme opettajat kuvailivat, millaisia keinoja heillä on ennaltaehkäistä koulukiusaamista, puuttua kiusaamisen ja kuinka he kokevat pystyvänsä vaikuttamaan yleisesti oppilaiden hyvinvointiin kouluyhteisössä.

Yleisimmin kiusaamista esiintyy siirtymävaiheissa, esimerkiksi tunneilta välitunneille tai liikuntatunneille siirtyessä sekä liikuntatuntien yhteydessä muun muassa pukukopeissa jolloin valvonta on vähäisempää. Pelitilanteet aiheuttavat usein kiusaamistilanteita, koska kilpailuhenki nostattaa usein oppilaissa voimakkaita tunteita. Luokkatilanteissa kiusaamistilanteita ei juuri tapahdu, koska niihin pystytään puuttumaan välittömästi. Piilokiusaamista kuten ilveilyä ja toisen vähättelyä on vaikeampi havaita kuin näkyvää ja suoraa kiusaamista.

Ryhmäjakotilanteissa tietyt oppilaat jäävät usein viimeisille sijoille valinnoissa. Vaikka opettaja ei voi suoranaisesti säädellä oppilaiden ystävyys-suhteita, voi hän järjestää tilanteita, jossa yksinäisenkin oppilas pääsee osalliseksi sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Tutkimuksia opettajan näkökulmasta koulukiusaamiseen löytyy vähän mutta Mäkisen ja Peltolan tutkimuksesta nousi esille koulun mahdollisuus tarjota toimintaa, joka palkitsevuutensa kautta lisää oppilaiden yhteistyötaitoja. Mielestämme tällaista toimintaa voisi olla esimerkiksi ryhmätyöskentely, jossa jokainen osallistuu työskentelyyn jolloin yhteistyötaidot ja toisen huomioiminen kehittyvät. Luokassa olisi hyvä myös sopia, ettei ketään jätetä ulkopuoliseksi ja ohjata oppilaat ymmärtämään toistensa tunteita, elämäntilanteita ja epäsosiaalista käytöstä ja mukaan ottamisen tärkeyttä. (Mäkinen & Peltola vuosi, 2010. 40–41.)

Haastateltavien mukaan nettikiusaaminen on yhä yleistynyt ja vaikeasti puututtava asia, sillä netin kautta kynnys loukata on matalampi ja kasvottomana on helpompi käyttää julmempaa kieltä kuin kasvotusten. Opettajat kertoivat muun muassa tarkkailleensa nuorten käyttämiä nettisivustoja ja kuvasivat niiden sisältöä ja keskustelun tasoa järkyttäväksi. Mielestämme tällainen aktiivinen tarkkailu osoittaa välittämistä ja vastuunkantoa. Opettajan on myös helpompi herättää ryhmässä valistavaa keskustelua asioista oppilaiden ymmärryksen lisäämiseksi, kun hän on itse ajan tasalla oppilaiden toimista käytännön tasolla.

Keskeisenä ongelmana haastateltavat kokivat nuorten puutteelliset vuorovaikutus- ja empatiataidot. Opettajat painottivat vuorovaikutustaitojen merkitystä niiden vaikuttaessa merkittävästi siihen, miten elämässä tulee pärjäämään myöhemmin. Mielestämme empatiakyvyn kehittämisen ja kasvattavien toimenpiteiden merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä olisi erityisen tärkeää. Sillä olisi merkitystä myös luokan hyvään ilmapiiriin, joka toimisi kiusaamista ennaltaehkäisevänä tekijänä.

Tutkimukseemme osallistuneet opettajat kertoivat koulussa olevan nollatoleranssin kiusaamisen suhteen. Heidän mukaansa kiusaamistilanteisiin puututaan heti tilanteen tultua ilmi ja selvittely alkaa välittömästi. Keskeisiksi ja toimiviksi puuttumiskeinoiksi opettajat nostivat esille KiVa-kouluhankkeen sekä vertaissovittelijat, joiden kesken asian käsittely yleensä auttaa tilanteen selviämiseen ilman jatkotoimenpiteitä. Mäkinen ja Peltola havaitsivat tutkimuksessaan avainoppilaiden jyrkän negatiivisen suhtautumisen koulukiusaamiseen ehkäisevän tutkitusti koulukiusaamista. Avainoppilaita ovat oppilaat, joilla on vaikutusvaltaa koko ryhmään muiden oppilaiden seurattessa heidän esimerkkiään. Mielestämme heidän asennoitumisensa vaikuttaa kiusaajaan esimerkiksi jolloin he omalla käyttäytymisellään vaikuttavat rakentavasti sekä luokkayhteisöön että koko kouluyhteisöön. (2010)

Opettajien kokemuksen mukaan resurssien vähentäminen on vaikuttanut heikentävästi oppilaiden hyvinvointiin kouluyhteisössä. Tämä näkyy muun muassa siinä, että luokkakoot ovat kasvaneet liian suuriksi, jolloin kiusaamista on vaikeampi havaita eikä oppilaan yksilökohtaiseen huomioimiseen jää tarpeeksi aikaa. Opettajat kokevat, että taloudellisesta säästösyistä myös kouluterveydenhoitajien sekä psykologien vastaanottoaikoja on karsittu liian paljon. Opettajat painottivat kahdenkeskisen keskustelun merkitystä jotta nuori voisi vapaasti kertoa huolistaan. Opettajat eivät koe omaavansa tarpeeksi osaamista nuorten psyykkisen hyvinvoinnin huomioimiseen. Sen sijaan kouluterveydenhoitajien, joilla on siihen terveydenhuoltoalan koulutus ja joiden työkuvaan se kuuluisi, tulisi saada lisäresursseja nuorten tapaamiseen psyykkisen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Jatkotutkimusaiheena voisi tutkia esimerkiksi kouluterveydenhoitajien näkemyksiä koulukiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamisen havaitsemisesta sekä siihen puuttumisesta. Kouluterveydenhoitajan rooli koulukiusaamisen tunnistamisessa on merkittävä. Olisi hyvä selvittää millaisia mahdollisuuksia heillä on vastaanotolla havaita oppilaan pahoinvointia ja tarjota erilaisia keinoja koulukiusaamisen vastaiseen työhön

Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla myös koulukiusaamisen vastaisen ohjekirjan laatiminen kouluille. Ohjekirja jaettaisiin työn valmistuttua tutkimukseen osallistuneille kouluille. Myös koulukiusaamisen vastaisen teemapäivän järjestäminen kouluilla esimerkiksi kouluterveydenhoitajien toimesta voisi olla eräs jatkotutkimushanke.

LÄHTEET

Cacciatore, R., Kortenieniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: Bookwell Oy.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä – Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Jukka, J. 2011. Koulukiusaamisen vaikutukset kiusatun psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Jussila, A., Karlenius, R., Karppanen, H. & Korpi, H. 2011. Ennaltaehkäise ja puutu. Kirjallisuuskatsaus koulukiusaamisesta. Laurea-ammattikorkeakoulu

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kemppainen, J. & Krankkala, M. 2012. Kokemuksia koulukiusaamisen merkityksestä aikuisuuteen. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Oulainen.

Keskinarkaus, E., Sykkö, E. 2012. Koulukiusaamisen diskursseja viidesluokkalaisten kirjoitelmissa. Pro gradu- tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lämsä, A-L. (toim). 2009. Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Markkanen, E. & Sarmia, V. 2012. Onni löytyy arjesta – vanhempainilta koulukiusaamisesta. MLL:n julkaisu.

Mäkinen, M. & Peltola, O. 2010. Koulukiusaaminen- Luokanopettajien näkemyksiä ilmiöstä. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WS Bookwell Oy.

Lämsä, A-L. (toim). 2009. Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Mitä kiusaaminen on? Hakupäivä 23.9.2013.
<https://mll-fi.directo.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>

Markkanen, E. & Sarmia, V. 2012. Onni löytyy arjesta – vanhempainilta koulukiusaamisesta. MLL:n julkaisu.

Marttinen, S. & Peura, V. 2010. Koulukiusaamisen ennaltaehkäiseminen osana luokan toimintakulttuuria. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WS Bookwell Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H.2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.